

STEGONIA

Redakcjô:

Dariusz Majkòwsczi

Jãzèkòwò kòrekta:

Eùgeniusz Prëczkòwsczi

Kòntakt:

*Sz. Straganiarskò 20-23
80-232 Gduńsk*

Wëdòwca:

*Ògłowi Zarząd Kaszëbskò-Pòmòrszczégò
Zrzeszeniégò*

Redakcjô zastrzégò so prawò
do skrócënkù i òbròbianiégu
nadesłónëch tekstów

Wëdanié ùdëtkòwioné bez Minystra
Bënowëch Sprów i Administracje

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Spisënk zamkłoscë

2. Czas

Karolëna Serkòwskò-Secechòwskò

5. Zëmòwi czas

Justina Pranszke

7. Pòd drogą

Adóm Hébel

12. Króm

Kristina Léwna

20. Pażewka (dzél 4)

Jón Natrzecy

23. Dniownik 2022-2023

Stanisłòw Janka

24. Sprawa z głëpcama

Eùgeniusz Prëczkòwsczi

25. Wiërzte

Mateùsz Klebba

26. Czëlé słowò

Sylwiò Napiątk-Amielańczik

27. Bë nie zabëc mòwë starków 2022

30. Wiërzte

Jãdrzëj Chrząstek

31. Bòlnicowé wspòminczi

(lëterackò impresjò)

Tomòsz Fópka

34. Nazòd w kaszëbsczi Arkadie

Dark Majkòwsczi

36. Pòwiòstczi ò kùńszce. Arnold Böcklin

i jegò *Òstrów ùmarlëch*

Aleksandra Majkòwskò

Darmòk dodòwk do miesãcznika
„Pòmëranlë”
(wëchòdò co trzë miesãce)

Wiele są dzieje w literackim kaszubskim świecie. Osobliwie je to widzieć w prozie dla dzieci. Wierzę nigdzie w dziejach nie powstało jej tak wiele. Wchodzą smart nowi książczki, odpowiedzi są regularnie publikowane w „Stegnie”, wyciągają się nowi autorzy, niejedni uśdździ mają po czilności tysięcy czytelników. Żół, że wiele mnie bédęnków mómé dla młodzieżné. Mòże zmienić to dziejanie portalu Biersztuba, dzie zbierają są utwórcowie fantasy, science-fiction abò pòstapò. Przikłòd tegò slédnégò gatènkù mòżeta należć w tim numrze. Mòżemé bęc ròd, że òkòma młodéich literatów, wyciąg są rèszny ti barzi doświadczony. Nowé teksté Stanisława Janczi, Kristině Léwně i Piotra Dzekanowszczégò gwés bądą miałé swòjich czètińców.

Mómé w tim numrze téż czile wòrtnéich pòeticzczich tekstów. Feljé leno dowozów na binã. Dramat wyciąg żdaje na òdrodã. Żelé chtos z Waju mò drig do pisaniò taczich uśdźdków – ròczimé do robòtè.

Karolëna Serkòwskò-Secechòwskò

Czas

Lasné zwierzãta colemãto sã dzëcé. Ùcékają przed lëdzama, a tim barzi przed sobã, jeżlë sã z jinszegò ôrtu. Do tegò, žlë jedno z nich je wikszë i mòcniészë, tej mòže bëc zagròzbã dlò tegò drëdzëgò. Dlòte prawie stwòrzenia taczë nie wchòdajã sobie w dargã, kòzdi žëje swòjim žëcym i swòjima sprawama. Le nieròz mòže zdarzëc sã tak, że, czësto przez przepòdk, zacznã bëc midzë nima relacje. Apartno w bòjkach. I tak prawie zdarzëto sã za wiòlgã kaszëbskã grzëpã, za wiòldzim kaszëbsczim lasã...

Bëto to w czasu, czej kùgla wiszãcò na niebie ògrzëwała wszëtczë zmiarżlë serca. Nawetka jak sã chòwała, nie bëto zëmno, a tak pasowno, że lubòtno mòzna bëto jic za Grzeniã do kròjnë, w jaczi nick nie bòlało, niczegò ni miało sã strachù, wszëtkò bëto piãknë, farwnë i dòwało bezpiek. Do taczëgò placu na czile gòdzyn bët prawie włãzi jeden miedwiëdz, co sã zwòt Haszkùs. Terò ju na Kaszëbach ni ma miedwiedzów, le bòdòj czedës bëtë. Gòdò sã, że òstatny widzóny bët w 1620 rokù... A mòže to bët ten òstatny? Nazëwòt sã tak òd tegò, że baro lubił haszkac. Lëdòt téz pòzni wspominać to, co widzòt w tëch kròjnach, w jaczych bët òb czas haszkaniò. Nigdë równak ni miòt drëcha, jaczëmù mògtbë wszëtkò òpòwiedzec. Czej to, co nòlepsze w jegò snienim, terò zaczãto sã dziejac, ùczuł, że cos spadło mù na łep. Je wiedzec, zarò sã zbùdzył i ju ni mògt dowiedzec sã, co miało bëc pòzni. Miòt w sobie wiòldzi gòrz. Chcòt zarò chwëcëc to, co na niego spadło, i rzucëc ò zemiã. Schilił sã i sygnãł łapã za mòti, rudi kłãbk leżãcy pòd jegò brzëchã. Òn zrësił sã

i wezdrzòt na niego wërzasłim zdrokã.

– Wëbòcz mie, jò nie chcała... – wëdusëto z zacësniałégò gardła stwòrzenië.

Miedwiëdz bëtbë w sztãdze w jednym sztërkù zgniesc to, co do niego gòdało, le skrësił sã, pòmëslòł kãsk i sã spitòt:

– Kim të jes? Co të tu robisz? Dlòcze të mie przeszkòdzisz?

– Pòmalinkù, pòmalinkù – òdpòwiedzãła rudò kùgla. – Nië wszëtkò naròz. Nòpierwi të bë mùszòł mie pùscëc...

Haszkùs pòstawił stwòrzenië na swòjich łapkach i zaczął zdrzec na nie ùwòzno. A òno zacząłò swòjã przemòwã:

– Jò jem wiewiòrkã. Nazëwóm sã Laseczka i mieszkóm w lese.

– Cekawé miono... – ùsmiechnãł sã zwiërz.

– Bóg zapłãc. Téż mie sã widzy. A wiësz, skãdka òno taczë je?

– Nie wiëm.

– Stãd, że kòchóm las. Le niechtërny dzëdzòne gòdajã, że to miono do mie pasëjë téz dlòte, że jem fòremnò. Bòdòj czëlë òni, jak lëdze gòdajã tak na sztòłtnë dzewùsë.

I mùzòrka wëprãżëła swòjã czitã, żebë pòkazac, jak piãkno wëzdrzi. Czej widzãta,

że Haszkùs nie baro rozmiôt, ò co ji jidze, tej zaczą gadac dali.

– Të pitôt, co jô tu robiã. Jô tu... zëjã. A jeżlë jidze ò to „przeszkôdzanié”, jak të to pòzwól, to bëł to taczci môłi wëpòdk.

– Wëpòdk? – pòwtórzil zdzewiony miedwiëdz.

– Jo, wëpòdk – pòcwiërdzëła wiewiórka. Prosto, jô dała sã Grzeni wcygnãc w swiat snieniów, magii i niespòdzajnotów. Tak głëbòk jô wlażła do jegò kròjnë, że jô pòplëniãta razã ze strzëlã wòdë (chtërna mie sã sniã). Pùscëta jem tedë łapczy z kórë drzewa, na jaczi jô leżała, i spadła jem na cebie. Takò to historiò.

– Yhm... – zamëślił sã Haszkùs. – Chcesz mie pòwiedzec, że môsz tak samò, jak jô i lëdòsz haszkac?

– Czë prawie to jô chcała rzeknãc, to nie wiém, le pò pròwdze kòchóm spac... Tedë dzejã sã snòzë przëtròfczi i wszëtkò je mòzłëwé! – òdpòwiedzãta Laseczka.

– Zgòdzóm sã z tobã! A wiész, co mie sã sniò, jak të na mie wlażła? – òzëwił sã miedwiëdz.

– Nie wlażła jem, le wpadła, przez przëpòdk

– ùprawiã gò òrzesznica.

– Në jo, niewòznë... Chcesz wiedzec? – spitòł jesz rôz.

– Gwësno, że chcã! – wëkrziknã Laseczka. – Tedë mòze i jô òpòwiém tobie mój spik...

I tak dwie dzëczë, niepasëjãcë do siebie, jak bë sã zdòwało, dësżë trafitë na siebie jakbë w pasownym czasie i pasownym placu. Czë mòze przez przëpòdk? Baro sã jina-czëtë? Czas pòkòzòt, że miałë òne równak ze sobã wiele pòspòlnégò... Òd tegò czasu pòtikatë sã kòzdegò dnia i dzën w dzën òpòwiòdatë sobie swòje przigòdë, jaczé miałë w kròjnie spikù. Pòzni zacząłë gadac téz ò przigòdach codniowòscë. Jaz w kùncu miałë te same przigòdë, chtërne chãtno pòspòlno wspòminatë. Przëzëròt sã temù dzëk, co czasã przëchòdòt bliskò drzewa, gdzie wiedno bëło jaczés błotkò, zëbë sã w nim pòszlapac. Z pòczãtkù bëł zdzewiony, jak widzòt môłi rudi kłãbk prãżãcy sã przed wiòldzim i mòcny miedwiëdzã, le z czasã przëniãcył sã do tegò òbrazu przed òczama i nawetka widzała mù sã ta jich drëszba. Wiedno kãsk krëjamkò na nich pòdzëròt, bò bëł cëkawi, cëz ù nich czëc nowégò. Tak minãto całë latkò.

Czej przëszła jesér, Laseczkã òdwiëdzëta ji pòssostra. Miała lëché wiadła. Pòwiedzã,

że częta òd gapów, że nadchòdają wiòldzé, mòcné wietrzészca, chtërne mògą wszètkò zdmùchnąc z pòwièrzchni zemi. Bëto tej mùsz zrobic zapasë na zëmã, le tim razã mùszało jich bëc ò wiele wicy, żebë sygło na długò. Òkróm tegò nót bëto zabezpieczëc swòjã chëcz. Òrzesznica tak sã zajiscëta tima infòmaccjama, że nie czekającë na nick, zaczęła zbierac i zbierac, ùmòcniwac i ùmòcniwac, co le sã dało. Przystała przëchadac do Haszkùsa. Òb dzëń gromadzëta zapasë i ùmòcniwala swòjã dzurã, a wieczorama bëła tak zmarachòwónò, że ni miała ju sëtë sã z nim pòtkac. Miała chãc przinć do niego, wëwidnic, co je lóz, dlòcze je tak zarobionò, le wcyg felowało ji na to czasu. Ròz nawetka dzëk, co szlapòt sã w błotku, òbòczył, że Laseczka zbierò òrzechë, chtërne leżałë kòl niego. Zapitòt tedë, czë planëje òdwiedzëc swòjégò drëcha, bò ten wëzdzi na baro samotnégò. Chùtkò òdpòwiedzala, że jo, le nié terò i wlażła do swòji chëczë. Z czasã zatracëta sã w tim zbiëranim. Miała ju tëlì zapasów, że sygłobë na czile lat. Wëtrëp téz wëzdziòt na dosc mòcny. Le dërchá bëto ji mało i mało...

Nastała pòznò jesëń. Mùzòrka schòwala sã w swòji drzewny chëczë i ze strachã czekała na wiatrë. W kùncu przëszlë. Rozszòlatë sã baro mòckò. Czëc bëto nawetka kòlibanié drzewa. Na szczescé Laseczce nick lëchégò sã nie stało. Czej bëto ju nazòd cëchò, delikatno wëchilëta swój łëpk, żebë òbaczcëc, jaczé są zniszczenia. Òkòzało sã, że wiele z drzewiãt òstało wërwónëch razã z kòrzeniama. Zrozumiála tedë, jak wiòldzé miała szczescé. Widzącë to przëbòcza sobie swòjégò drëcha. Zabòlało jã serce na mësłã, że cos lëchégò mògłobë sã jemùc stac. Chùtkò wzãta czile òrzechów, żebë gò nima pòczestowac, zlażła z drzewa i pònëka na plac jich dównëch pòtkaniów. Ùswiãdniła sobie, że nie widzała gò ju czile miesãcy. Stanãła na môlu, le pò miedwièdkù nie bëto szlachù. Za to bët dzëk

szlapiący sã w błotkù. Pòmalinkù do niego pòdeszła i spita, czë òn wié, dze je Haszkùs.

– Pòszedł w swiat – òdpòwiedzalo zwierzã.

– Jak to? W swiat? Dlòcze? – zaczęła dopitëwac znerwòwónò wiewiórka. Z ji łapków rozsepatë sã òrzechë.

– Wiatrë zniszczëłë jegò chëcz. Ni miòł ju gdzie mieszkac. Szedł szukac dlò siebie jinszégò placu.

– Le doch tu bët jegò plac! – zajiscëta sã Laseczka. – Mógł ùprawic chëcz abò nalezc nowã.

– Mòże chcòt zacząc wszètkò òd nowa... – pòdrechòwòł dzëk.

– Òd nowa?

– Nè jo, jò ce gòdòł, òn sã czuł baro samotny. Czekòł na ciebie. Nie wiedzòł, czemu tã gò òstawiła. Miòł zgasłë òczë. Wiész, jak wëzdrzą zgasłë òczë?

– Nié.

– Tak jakbë nòpierwi w tëch òczach bëłë skrë, chtërne pòzni przëstafëbë swiecëc. Tak wëzdrzałë jegò òczë. Òne zaczęłë sã swiecëc, jak òn ciebie pòznòł. Wëzdrzòł jak Stolem. Jakbë bët w sztãdze kamë przënaszac. Le jak tã przëstała przëchadac, to tã òczë gasłë. A òn sã stòwòł coròz miész. I słabszi. Pòwiedzòł, że pierszë, co robi, jak naléze nowã chëcz, to pùdze do kròjnë, w jaczi mòże znòwù ce pòtkò. I wzał ze sobã òrzechë, chtërne tã mù czedës dała.

– Jò bë chcała copnac czas – pòwiedzala za wstëdzonò Laseczka.

– To je niemòzłëwé – òdrzekł dzëk. Z czasã tak ju je – nie doceniwómë gò, czej gò mómë, a jak ju gò ni mómë, to chcëmë gò copac. Wiedno zabòcziwómë, że je òn tim nòwòzniészim darënkã, jaczi mòzëmë sobie wzòjno dac...

– Szkòda, że jò chùdzy ò tim nie pòmësła...

– Szkòda... Òpòwiédz mie, jaczim bët drëchá. Laseczka chwëcëta òrzech, pògrëzła i rzekła:

– Bëlnym. I wiedno miòł dlò mie czas...

Justina Pranszke

Zëmòwi czas

Znòwù przësza zëma. Za òknã wszëtkò je biòtë – snieg zasëpòł kòzdi nòrt. Teròzka dzòtchi bãdą mògłë wëpùcowac swòje sònczi, przërëchtowac tutë i pònëkac na grzëpã. Zëma to je snòzi cząd rokù! Równak nië wszëtcë ceszã sã tak samò... a stało sã to przez Złą Wròzka, chtërna baro chcała zniszczëc zëmòwi czas...

W gãstim lese, dzes na drëdzim kùncu swiata, mieszkają zëmòwë wròzci, chtërne w swòji Zëmòwi Fabrice szëkują... zëmã. Rëchtëją snieg, lód i pilëją mrozu. Kòzdi dzëń pò cãżczy robòce czëkò na nich nòdgròda – jigrë z drëchama w lesny Kròjnie Redoscë – i to prawie nòbarzi lubiła nipòcò wròzka. Westrzód tëch robòcëch wròzków bëta òna tą jedną, co òszukiwa i nie robia, a do tegò przeszkòdza w robòce jinym. Czãsto psëta maszynã do wëròbianiò sniezinków, przez co dzecë na swiece ni mògłë dozdac sã sniegù. Zgniò wròzka nie reagòwa na òstrzedzi, jaż w kùncu òsta wëgnónò z Zëmòwi Fabriczi. Òd tamtëgò czasu łazy sama pò swiece, a czedë widzy, jak dzòtchi zajãtë są zabawã, czëje żòl i złosc, bò tész chcałabë sã bawic razã ze swòjima drëszkama. Falszëwò rzucò czar – òdbiérò dzecóm pròwdzëwi dzecny czas i òstòwiò nowé zabòwczzi, chtërne pòtrafiã przënieśc samòtnosc. Chce, bë jinzy bëlë tak nieszczãstlëwi jak òna...

I tak òd pòrã ju lat Złò Wròzka chòdzy pò swiece i niszczi dzecóm jich nòlepszi czas... Jednëgò dnia dotarła do chëczy Émëlka. Knòp bëł zwëczajnym dzeckã. Miòł młodszą sostrã, z chtërnią baro lubił sã bawic całima dniama. Wszëtkò zmieniò sã, czedë doma pòjawil sã kòmpùtr, a pòzni telefon. Coròz wiãcy czasu spãdzywòł przë ekranie kòmpùtra i ju prawie z nikògum nie gòdòł.

Zajãti granim nie interesowòł sã niczim jinym. Nawetka zabawa z Lénkã przesta miec dlò niegò znaczenië. Chòc mëma i tatk próbowelë gò zachãcëc czim jinym, Émël nie slëchòł. Bëło coròz gòrzi...

Przëszedł czas feriiów. Zëma za òknã widza sã nawetka mòtëmù kòtowi Miałkòwi, chtëren òkrëti swòjim ògónã wëzëròł przez kùchniowé òkno na sëpiący z nieba snieg. Bùten bëło coròz piãkni – snieg bëł ju wszãdze i nót bëło wëszëkòwac cepti òbleczënk, bë rëszëc sã w kùncu z dodomù. Leno Émëlk ni miòł na to chãcë. Wzëròł blòs w farwny ekran i knypsòł w nim z taką zacãtoscã, że nie dozdrzòł nawetka, jak Miałk wëpił mù z tasczi wnet całë mlëkò, jaczé przëniosła mù mëma. Émëlk sedzòł całima dniama w jizbie i gròł. Robił sã coròz barzi samòtny, a prawie ò to nòbarzi chòdzëło Zli Wròzce.

Pò pòrã dniach zëma zrobia sã baro òstrò – z nieba zaczął sëpac gãsti snieg, a w lëfëcë búsowòł mòcny wiater. Na łakach i drogach robiłë sã szuńce. Wszëtkò òkrëtë bëło grëbã szëchtã sniegù. Jednym razã zawiało tak mòcno, że w chëczach w całim òkòlim zdiñną sztróm. Nicht tedë nie spòdzòł sã, że nie mdze gò całi tidzëń. Émël bëł tak zajãti granim, że nawetka nie zmerkòł, że wszãdze zrobiò sã cemno. Jegò kòmpùtr miòł jesz zapas baterii, równak pò gòdzënie zasyłanië bëło tak słabë, że sã mù wëtãczył. Nie bëł to dlò knòpa wiãksi jiwier. Chùtkò nalòzł telefon, bë grac dali, le i ten dosc flot mù sã rozładowòł. I tej pò pròwdze zaczął sã problem... Émël przënacony do zabòwków elektronicznëch czuł sã rozłòszczony. Całò ta sytuacjò doma i cemnoc rozjasniwónò parmieniã swiëców bëła mù czësto cëzò. Nie wiedzòł co ze sobã zrobiec. Zédzer jakbë sã zatrzymòł.

Jimra... To bët dobri sztót, bë òdczarzëc jegò dzechny czas.

– Co të tak sedzysz i nick nie gòdòsz, synkù?
– zapita babcza.

– A co móm gadac... Ni ma sztrómù... Przikrzy mie sã... – rzekł zniechãcony knòp.

– To, że ni ma sztrómù, nie znaczy, że mùszi bëc jimrotno. Je wiele mòzłëwotów, bë fejn spãdzëc czas. Czej jò bëta dzeckã, sztrómù nie bëto wcale. Do dzys pamiãtóm, jak bëto piãkno i nikòmù nigdë sã nie przikrzyło.

– To bëto czedës, terò sã jiné czasë.

– ...ale dzece sã te same.

– I nibë co móm robic?

– Zëma darëje dzecom wiele redoscë, bò mòzna bawic sã bùten na sniegù. Lepic sniezielca... abò całą familiã sniezielców. Mòzna téz robic sniegówé kùlczki, gònic za sobã i rzëcac w jaczis pónkt – do kòsza abò w kam. Nót pamiãtac, zebë nie zrobic sobie krziwdë! Nigdë nie rzucómë sobie w gãbã! Na sniegù òstòwajã wszelejaczé szlachë. Czej pùdziesz na szpacérã, dowiesz sã, chto przed tobã szedł tą sztrasã – mòze zajc abò mész? Mòzesz téz zrobic òdjimczy nowim aparatã – terò nalézesz wiele piãknëch krójmalënków. Ze sniegù i kastë pò za bówkach zrobisz wiãkszé kloczki, z jaczich zbùdëjesz płot abò murë. Czedë bùten je wiòldzi mróz, na wòdze – stawach, rzëkach – twòrzi sã lód. Le pamiãtòj, bë nigdë na niegò nie wchadac! Lód mòze bëc za cenczi i pãknie, a Të wpadniesz do lodowati wòdë. Nòlepi razã ze starszima jachac na specjalné lodowiskò, chtërno je bezpieczné, abò pùrgac sã na pòdwòrzim na mòłëch plëtach, chòc i tu wòrt bëc òstròznym. Nòbëlniejszã wedle mie jigrã sã równak sónczi i nartë, na chtërnëch mòzesz zjezdżac z grzëpë. To je cos! Le mùszis wiedzec, że ni mòzna bawic sã przë szasym abò jiny drodze – tam dze mògã w kòzdi chwilë jachac àutołë. Górkã, na chtërny chcesz zjachac, mùszi bëc bezpiecznò, a nòlepi czej je zagrodzonò na pòlu abò pòdwòrzim.

Doma téz mòzesz robic dëcht wszëtkò. Jeż-

lë ni ma sztrómù, tej mòze przeczëtómë jakã ksążkã abò przërëchtëjemë kartonowi zdrëlnik i wëstãpiã w nim twòje zabòwczki? A gra téz ni musi bëc leno w kòmpùtrze. Te planszowé téz sã cekawé. Mòzemë zrobic téz swòjã – czësto nowã grã. Pò pròwdze tu ni ma placu na jimrã. Co ò tim mészysz?

Émëlk przez sztót dëcht nick nie rzekł. W jegò głowie za to zrodzëła sã mészla, że to, co gòda babcza, nie je wcale taczé lëché. Leno nie chcòł sã do te przëznac, temù skràcył mùniã i rzekł òd niechceniò.

– Eeee... Mògã jic bùten, ale blòs na chwilã. Bùten nalòzł towarzëstwò i bawił sã z jinyma dzeccama – nawetka tedë, czej sztróm znòwù pòjawił sã w chëczach.

Émëlk zrozmiòł, że kòmpùtrë i telefonë nigdë nie zastãpiã mù drëchów i òbiecòł, że nie mdze ju z nich tak czãsto kòrzistòł. Dzãka ùdbóm babczy bezpiecno bawił sã na sniegù. Jegò zabòwczki ceszëłë gò tak samò jak tedë, czedë je dostòł pierszi róz.

A jaczé jiné zabawë Të bë zabëdowòł Émëlkòwi na zëmòwi czas? Wiész, jak bezpiecno bawic sã bùten? Émëlkòwi ùdało sã òdzwëskac dzechny czas. Mòze i Të mùszis òdczarzëc swòj?

Adóm Hébel

Pòd droga

BIERSZTUBA
mòl nôbëlniejszich òpòwiedniów

I.

Fabiòn

Hęc rozmyzwa òbròz nad sztrępą asfaltu, jaczégò pòcha wbijają sã w nozdra i miészają z wòniã chòjnów òbròstającëch wkòł dòwné melioracyjné rowë. Sztótama nasz wóz më mùszelë wëpëchac z pichù nawiónégò na drogã i letkò zaròstającégò trówã. W kùncu za sztorã gãstégò lëftu më zòczëlë bùdã i stòłë rozstawioné pòd baldachimã. Wszëtkò pòd mòstã, jaczi prowadzył nad dòwnym S6 do Sychòwi. Na mòsce bël wiòldzi szild z pòzwã karczmë „Pòd droga”. Nasz wòdca Jonatòn pòdeszedł do mie, kòzòł wezdrzec so w òczë, jak miòł w zwëkù, i spitòł:

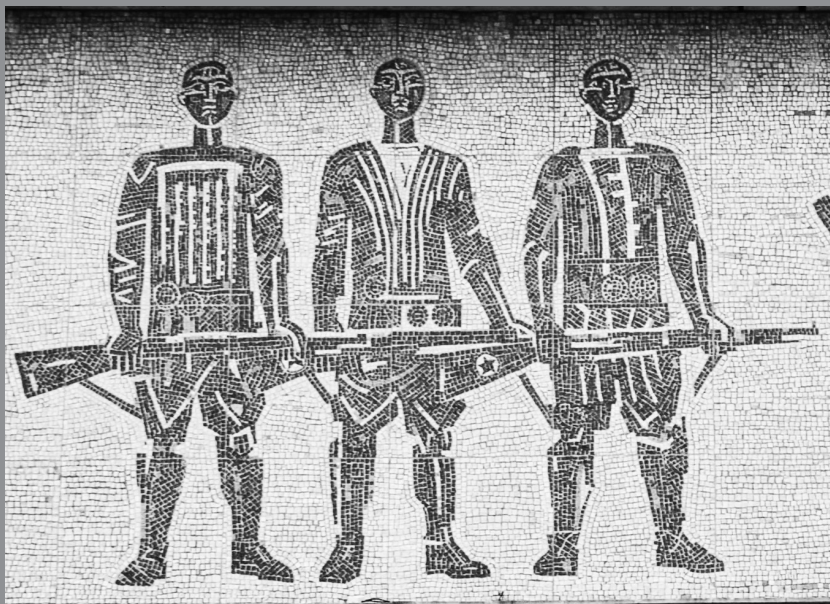
– Bël të tu czedës?

– Nié – jò zëgòł.

Jò bë nômili nie prowadzył tëch lëdzy do mòji domòcy wsë, bò to jakbë lësóm w kùrnikù wësclëc. Jò téz nié za baro chcòł swòjich sąsadów widzec, tëch, co przeżëlë. Na mój prosti rozëm to bë nic dobrégò nie dało.

Czej sã zaczął walëc, tedë jò, szesnòscelat-

ny syn zòłnërza, na dzén przed tim, jak mielë bëc przeniosłi do jiny jednostczì, ùcektł. Nié temù, żebë nie jachac z tatã w niebezpieczniészì plac, ale dze! Jò szedł służëc do òchòtników. Sczerowelë mie do jednostczì dzes pòd Słëpskã, ale te przegrzeszoné chińszcë maszinë wiedzałë ò naji pòzycje (cëz za lelek naju ùsztopòł we wiòlgã halã, czej biobòtë bëłë w sygù ògnia!) i zarò z bùdinkù òstałë grëzgòtë. Ùretelë mie dobrì lëdze, nauczëlë tegò, czegò wòjskò nie zdãżëlò. Jò nawet pòmógł w jachce na jednégò biobòta. Rëszòł sã jak pajk na czile nogach. Na mój prosti rozëm jegò tkanka òbrosta jaczis mòtòr i tak pòwsta ta biotechnologicznò kreatura. Pò czile miesãdzach biobòtów bëło mni i jakbë zglëpiałë. Jich programa, nieaktualizowónò przez chińszcë wòjskò, sã zdegenerowa, tak jak genë lëdzy sã degenerëją w mòłëch, zamklëch spòlëznach. Maszinë przestałë bëc wiòlgã zagròzã, gòrzi z głodã

i bańditama, jaczi na kòmisariat trôfielë leno, bë zabrac pistòle ùmùndurowónym trupóm. Jednégò dnia naszégò wãdru przez pùstczi shtëpsczy zemi më stanãlë przed stòrą fabriką. Bëto pòdezdzenié, że tam jaczi zagùbiony biobòt szukò za materialã do reprodukce. Jò, jakno dżibczy młodzónk, bë wëstóny, żebë to zbadérowac. Wëszło na to, że trzòsk robił nié biobòt, le jaczis człowiek, jò to zarò zmerkòt. Czej jò wrócył do swòjich, jò zrozumiał, że to bëła łapica. Wszëtcë z mòji grëpë lezelë na wëstrzódkù drodżi, zawlokli tam przez ósemkã lëdzy z zakrëtima czòrnym sztofã gãbama. Diable, jak to wëdzrzało. Òd jich zmasakrowónëch całów wëchòdałë, jak parmienie słuńca, szlachë krëwi, jakò znaczeła asfalt tam, dze bëlë cygniony na wëstrzódk.

– Nie chòwi sã, pòj synkù! – krzyknął nisczim, czëstim głosã jeden z nich. Jò wëszedł z dërżącyma rãkama. – Wëcygnij pistólã. Jò bët wërzastli jakbë jò smierc ùzdrzòt. Òczë jich wòdcë, hipnotizëjãco mòdré, wbijałë sã we mie i jakbë wëpijałë mie dëszã. Jò wëcygnął pistólã.

– Mòsz të jesz co?

Jò wëcygnął czòrnoprochòwą rewòlwerã schòwóną przë plecach, dwa noże przë stòpach, nożik przë piersë, pùszczówkã i lińcuch z òbcãżnikama. Jonatón pòdeszedł do mie i rzekł:

– Të lóntrusu jeden të... – z ùznanim wëzdrzòt na szmërgnioną broń. Zarò wcygnął lëft i z òbrzëdzeniem nadmùchòt pòtgãbczi – blòs ò ti biologiczny bronie të mie nic nie rzekł...

Co tu gadac? Jò sã zesròt. Ale wòdca bańdë rzekł, że jò jem „wicy wòrt jak jòda, chtërnã zjém”, tedë mie wzał do se. Jò ni miòt wëbiëru, mùszòt wanożec z lëdzama, co zabilë mòjich kamratów, i robic to, czim òni sã zajimelë. W kùńcu sã nalazła fùcha – chtos pòd Shtëpskã zrobił fabrikã domòcy robòtë patrónów i më wiezłë na wòzu całą partiã na óst. Na to w najich czasach sã klijeńt wiedno nalòzł. Kaszëbską Trasã jidze cygnąc taczi wóz, tak më sã dostelë do Sychòwi – placu, jaczi witòt wanożników, wëmieniówòt sã do brama i wiadłama ë pòzwòlił spãdzec noc bez rozstòwianiò celtów.

Ùdało sã wszetkò dogadac. Më sedzelë przë stołach, donòszelë nama alkòhól, pòcha jestkù dała sã czëc z kùchnie. Jò ledwie mógł pòznac lëdzy – niejedny dopiërze dozdzielë, jiny na mój prosti rozëm bëlë przëjachóny pò mòjim ùcekù. Ale jednã – Nelã jò zarò pòznòł. Jò ni miòł jak zagadac, cobë sã nie òdkrëc. Tim barzi jò nie chcòł aferów, bò w trakcie gòdczi z jich lidérã jeden òd naszych cos tam rzekł na témã mòłowëch dzeùsów i wnet bë dało trzòskawicã. Ale w tim czasie jò miòł wrazenië, że Nela mò mie pòznóné, nimò zakrëti skarnie. Wzërała na mie jaczi czas, jakbë chca co rzec. W kùncu równak sã zerwa i wësza. Jò scwierzył, że to mùszało bëc zrozminië sytuacje – òna wiedza, że tam ma bë ni mògła pòjužno pògadac.

Nela

Jò jich pierszò ùdrza. Czòrné òbleczenië, cygnãlë wóz. Kòl nas na taczich sã gòdò „bedujinowie”. Nigdë nie chcelë nikògò blëzi pòznac ani sami ò se nie gòdelë, colemãto nie robilë problemów, jeżlë sã jima w drogã nie wlòzało, płacëlë i òdjëdzëlë. W pierszych latach pò wòjnie bëło zëmno. Gòdelë, że Chińczicë przed tim, jak jima biobòtë sã z lińcuha spùszczëlë, wëbudzelë wulkan w Yellowstone, czim znikwilë Amérikã, ale pich zatrzëmiwòł dopłiw słuńcowégò cepla. Je to pròwda? Skądka më to mómë wiedzec, jak më nie wiémë, co sã dwie òsade dali dzieje? Tedë, chto przeził i miòł wicy jòdë, ten z nią jezdzył. Kòl nas pòd mòstã òstòwelë òb noc, tak sã karna pòtikatë, mieniałë, pòmògałë. Mój òjc pòbudowòł tam karczmã nòprzód pòd drogã, pózni òkòma sklep wëkòpòł i më zaczãlë z tegò zëc. Pózni kòzdi so bëł w sztãdze sóm pòle òbsòc, ale zaczãlë budowac wsë, manufakturë, brëkòwelë nòrzãdłów, migrowelë. A më mdacë na trasie, jakã jidze wòzama òbjachac, na tim mielë zòróbk. Te czile familiów ze Sychòwi, co òstelë przë zëcym, przenioslë sã czësto w ten dzël, a w sami wsë mómë chòwã i magazynë.

Më wiedno mielë starã tak gòscy przëjamac, żebë nie wiedzelë, kãdka sã na Sychòwã jidze, a jak sã z daleka, tej niech lepi nic ò ni nie czëlë.

Bedujinowie, co przëszlë tegò dnia, robiãcë ceniã na tarczë zòpadajãcégò słuńca slëpcowelë sã na mie. Wszëtcë. Rozsadłi w karczmie pòpijelë bërsz i wiele nie gòdelë, leno mieniałë sã ùsmiëwkama i wezdrzenia. Mój pòłbrat Pioter, jaczi terò rzãdzy najã òsada, przëwitòł jich i zaczãł klarowac, dze mògã kliëntów na jich amùnicyã nalezc.

– Wejrowò je rzãdzone przez frãcyskanérów. Majã téz klòsztór bòzogrobców, to jich zbrojne remiã, jima mòże bëc nót patrónów. I zapłacã, czim wicy jak mòdlëtwa, haha – zaczãł sã wëszczerzac. Wiedno przëswietliwòł zdrokã kliëntów i gòdòł tak, cobë sã z nima zgadzac. Ti bëlë wedle niegò anti-religijny, tej òn téz zaczãł pòwiadac szpòrtë ò klechach z Wejrowa, chòc za scanã miòł całą szafkã rózeńców, chtërne sprzedòwòł pielgrzimóm jidãcym na Kalwariã.

Mie bëło czãzkò rozróznic tëch hańdlarzów. Jeden, z krëjamnyma mòdrima òczama, bëł jich wòdcã, sedzòł z Piotrã przë stole. Reszta zajima trzë stołë, mia òbleklë czòrnë bluzë i bùksë, niejedny mùce z nëbã nabitë na jich szadé łepë. Kòzdi miòł starã zasłoniwac gãbã. W kùncu pòłbrat jima pòkòzòł dwa drzewianë bùdinòszczy, jaczé mògã zajmnaç i zagwësnì, że towòr mdze bezpieczny. Na kùnc spitòł, czë jesz czegòs brëkùjã, a jeden, krãcãcë szklónkã z bimbrã rzekł:

– Mie do łózka młoda, ùmëtã brutkã z copã. Na te słowa kùzyna sã bladi zrobił, le mòtczãco pòcwierdzywòł cziwniem głowë. Co òn jinégò mógł robic, ten mój krëwny lizus? Niegwëсно wezdrzòł na przëdnika grëpë, a ten gòsno sã zasmioł. Pioter téz sã zachnãł, bò nibë jak sã miòł zachòwac? Tedë jò sã przëłapa na tim, że zamészlonò długò sã zdrzã w stronã jednegò z nich, co mògło bëc za prowòkacyã wzãtë. Jò chùtkò wësza z zalë.

II.

Nela

Fräck bét jak biksa bąbelnapitkù sprzed wòjné. Sygło mòcni czidnąc, żebë eksplo-dowòt. Szpòrt z ùmëtim dzeùsã dlò gòscy tak trãpnã na jegò bùchã, że glèpéra ùdbòt sòm sprawã rozrzeszc. A co taczì zmiartëlc mòże zrobic na tëch dzewiãc bùlów? Zaczëpił negò, co so zëczil dzëwczã, przëprowadzył gò blëzi bùdinòszków zamieszkonëch przez naszich i rzekł, że mù pòkòże, dze je takò, jaczi òni wszëtcë mògã ùżëc. Bedujin mùszòt bëc fest napòlony, bò sã wiele nie òbzëròt, le szedł drist w tã bùdã. A tam co? Wëmalo-wònò swinia, jakã Frãc z najich chlëwów całã drogã prowadzył!

– Jak wa tak bùlëjeta, tedë so wezta kògòs na swòji rówiznie! – Òswiòdzcil nasz bëniel. Na to gòsc jednym grzimã złómòt mù szczãkã, drëdzim ùprawil w skarnì. Frãc lezòt nieprzëtómny. Zarò przëbiëglë wnikli w cemnicã nocë bedujinowie, z drëdzi stronë naszi z całim ùbrojenim: Kazi wzał dwie jachtarsczë flihtë, Mieti swòjã pistòlã, reszta do cyrë wza repliczi asg.

Fabiòn

Z jedny stronë bëto czëc: „Bòze, co sã sta-ło?”, z drëdzi „Kùrwa, co òni kòmbinëją?”, z trzëcy „chroch, chroch, łiiii”... Co tam sã wëstwòrzało! Nasz przëdnik zarò jima wëklarowòt, że za ten òbiti pësk nie mdzemë płacëlë. Òni za to kòzelë jic wek. Jò sã nie dzëwùjã, pò taczich przigòdach spanié w sygù szosu bë bëto mało wigòdné. Czëj më sã òddalëlë, jeden òd naszich ju chcòt òdżin palëc, ale tej Jonatòn zwòtòt nas pòd wóz, kùcnął i òpiarł sã ò kòto ë rzekł:

– Wa widza, òni mielë dwie flihtë, reszta to zabòwczì na kùzelczì. Më i tak nie mdzemë hańdlowëlë z nima ani z tima swiãtojeblëwima wejrowianama. Co nama szkòdzy rozpierdolëc ten syf i zabrac zapasë? – Wiele òni nama nie zrobiã – scwierzył jed-nen òd naszich.

– Tedë co? Zrobimë so nocną jachtã? – spitòt wòdca, na co mù òdpòwiedzòt jednostajny krzik ùcëchë.

Plan bét prosti – zmilëc tegò, co za nama szedł (bez tòklu më gò mielë zmerkóné), resztã jic òtoczëc plac i zaczãc walëc do nich nòprzòd z łãków, pòzni z pistòlów. Przëdnik widzòt, że òd nordë je fejn zarosli młòdã chójką teren i tamtãdka òn pùdze.

– Jò tam pùdã – jò zabëdowòt. Jò prosto wie-dzòt, że tam sã szło do wsë, a na mój prosti rozëm sychòwianowie do czegòs brëkòwelë dòwnëch bùdinków. Jò sã docygòt, że tam òni mdã ùcëkelë.

– Dobra, młòdi, tedë Stachù i Slëna jidã z tobã.

Më sã ùstawilë i żdelë ùgòdóny czãd. Pò-zni më pòmalinkù szlë w stronã ledwie òbswielonégò placu. Slëna pòderznãł gòr-dzel patrolëjącémù mieszkãncowi. Zarò tész më ùczelë delikatnë pãcanië – to pierszë strzëlë tròfiatë w zabùdowania wkòt karcz-më.

– Slëna, biòj tam pòd drogã, òni mdã wëchòdelë pò trapach z karczëmë, tam të jich lzi trafisz – jò zakòmandërowòt. Slëna niechãtno mie pòstëchòt nie do kùńca wie-dzãcë, czë Jonatòn mie zrobił przëdnicã naji trójczì, czë co. Ma òsta ze Stachã. Jò widzòt, jak w mòjã stronã biegò cëniò ze snòżã figùrã, prowadzãcò stòrëgò chłòpa ze sztiw-nyma kòlanama.

Nela

Jednym razã jò ùczëta jak we framùgã dwië-rzów sã wbijò jaczi szpikùlc. Jò le zdãza wstac, a òd sąsãdów czëc, jak chtos òbòlali wrzeszczi. Tej zaccënalë zdëszonym krzikã wòlac:

– Atak! Ti bedujinowie strzëlãjã!

Jò wiele nie mësła, le wãzã tatka pòd rãkã i ma wëbiegta zdżibti. Òd lewi stronë òbiegnãc mòst, bò z prawi òni pewno bëlë przëszli – tak jò zamësłëta. I to bëto mész dobrë. Tedë ma biegtã w stronã wsë. Jò wie-

dza, że to mògła bëc zmiłka, bò òni sã mòglë doznac, dze ma mia swòjã wies, le co jò mia tedë robic? Nòwòzniészé dlò mie bëto tatka ùretac. Chtos przed nama szedł jistną drogã, bò jò w drobnym widze miesãdza widza plëtczi krëwi na wëschtli zemi. Tam-sam sã dało czëc szëmazarzenié krzów, midzë jaczima jak spłoszoné sarné ùcekelë naszińcowie. Kòzdi wiedzôł, że mùsi wrócëc do naszi Sychòwi. Ma z tatã za wiele sã zdrza na bòczi, bò hewò czile métrów przed nama jak dãb sã pòjawił chłop z czòrnã chùstã na głowie i brodze. Sóm sã wërzasł abò zdzywił, że trafił na nas tak krótkò. Ni miòł naczygniãté strzéle, temù cësnał fãk i sygnał za pistólã... A tedë jò ùczëła szos, z jegò skarni chilnãło i szlupnãło na zemiã. Czãżczé cało wãdrowca padło na zemiã.

Fabión

Jò wiedzôł, że mògã dóric do tegò, jak Stachù dzinał, ale nie bëło radë. Kò jò widzôł Nelã. Jò pamiãtóm, że przòdë ma wiele czasu spãdzywa razã, chòc ma nie bëta ze sobã i jò nie do kùrca wiedzôł, czegò òna òd naji drëszbë chca. Òstatny rôz ma sã widza przë szkòle w stòrim dwòrkù. Òna szła na àutobùs, ma zamienia czile słowów. Maricznë bùksë, to bëło tak niedalek placu, dze jò stojòł tedë przë zabitim Stachù! Jò bë mógl z nią tam jic, jò chcòł, chòc nie wiedzôł za czim. Bò co ma mia? Dozdac za tim àutobùsã, zerial na Netflixu òbezdrec, do Robòkòwa na festin piechti jic? W ji òczach jò widzôł swiat, chtëren nama chińszcë maszinë zabrałë. Jò scygnãł chùstã i rzekł pòkazywającë w stronã wsë:

– Tãdka, òni tam nie pùdã.

Tedë jò zaswiécył taszlãpã na swòjã skarní.

Nela

Jò ni mògła tegò zrozmiòc. Tim, co strzélòł, bëł jeden òd nich. Pòzni zdrzòł na mie, jakbë gò jaczi barch wzał, jakbë nie wiedzôł, co mò prawie zrobioné. Tedë mie zagwësníł, że

jich zatrzymie, że mòzemë spòkójno ùcékac. Docz òn to zrobił? Sëmienié? Dobroc? Jò mù za kims szlachòwa? A cë klina... Jakbë nie zdrzòł, ma z tatã przezëła. Nie kòzdémù to sã ùdało. Ale mie jesz jedno w tim człowiekù zdzywiło. Òn cësnał chùstã i zaswiécył na swòjã zarostã, nacéchòwónã bliznama skarní. Czemu? Chcòł òn, cobë jò zna skarní swòjégò wëbòwccë? Përnã jakbë chcòł òd mie, żebë jò cos z tą wiedzã ò jegò licu zrobiła. Tak jak czasã lëdze czegòs chcelë òd jinëch przòdë, przed wòjnã. Stòrë dzeje.

Fabión

Nie pòznała mie! Mòja Nela, jedurnò, jakò mògła mie dac cos jinégò jak żëcë z wrogama z mùszebnoscã ùktòdaniò sã z nima. Cos jinégò jak swiat, chtëren je nòtërnym wrogã człowiekã. Czësto nie widzała we mie knòpa, co z nią czile lat nazòd mógl przegadac całą szpacerà pò lese. Jò zrozmiòł, że nie pòtkòma ju sã w drodze na àutobùs pòd szkòłą w stòrim dwòrkù.

– Fabión, kùrwa, co tu sã sta? – Pitòł mie Jonatón, jaczi pòdszedł pòd gòrkã i òbswietliwòł taszlãpã Stachòwé cało.

– Jeden z nich miòł co jinégò jak replikã. Zwiornãlë mie – jò wëklarowòł, ale w głowie mie bùgrowało co jinégò jak emòcje pò akcje.

– Miòł co jinégò? – Jonatón zmrëził òczë. – Të gòdòsz, że jò bëł pòmilony w òbrechòwanim jich ùzbrojeniò?

– Chtos w niego strzélíł, z pistólë, jò le tëlí widzòł.

– Mòsz pròwdã – wòdca pòdòł mie czòrnã klëczkã, jakã zabrelë jaczémù trupòwi. – Òn mógl gò trafic, lezòł tu krótkò.

Do mie słowa nie docërałë, mòje mëslë sã czerowałë w stronã garnãcëch midzë chójkama sychòwianów. Jò mëslòł ò pitającym zdrokù Nelë widzãcy mòjã òdkrëtã skarní.

Ti latny nocë jò zrozmiòł, że samòtnosc nie je nògòrszò. Tësãc razë gòrszë je, czej samòtniejã twòje spòminczi.

Kristina Léwna

Króm

Agniésza chca lezc mët do krómù z cotką, ale ta nie mdze wszëtczich lëdzy pò swòjich sprawach prowadza. Zmówila sã tim, że ju terò trzeba sã rozeńc, że pewnie mëma sã ó Agniészã ju martwi i to jakbë òdwiodlo artiskã òd dalszëgò towarzëszëniégò cotce. Króm, jaczi zwòl sã czedës „Miś”, dostòl swòjską nazwã „Miedzwiòdk” i bël pòstawiony na sami gòrze zwóny przez môlowëch „Rejmrowã”. Skąd ta nazwa sã wzã, tegò nìcht nie wiedzòl. Jedny gòdalë, że òd Rejmra, chtëren tu czedës mieszkòl, a drëdzi twierdzëlë, że je to nazwa wskazëjącò na rejmwanié, jaczé tam czedës sã dzalo, że nibë plachc ten lubilë zlé dëchë, co spòtikalë sã na ny gòrze i biòtkòwalë ze sobã. Agnésa nie wierzëla ani w jednã, ani w drëgã wersjã, bò wedle ni lëdze pleszczã, co jima blós slëna na jãzëk przëniëse. Żòdnëch Rejmrów nie pamiãtò w òkòlim, nie widza téz grobów z tim nôzwëskã. „Czësté plestanié!” – pòmëszla, wzërajãc na lëczbã trapów, jaczé mùszi przeńc, żebë sã do „Miedzwiòdka” dostac.

– Chlapli kòmùnisticzny wëmës! Ruskò kònsztrukcjò, co to nibë mia pijòków òdstraszac òd nalogowégò zazëraniégò do bùdelczy, i co? Wiòldzé nick! Blós ùtrudnienié dlò taczich zwëczajnych stòrëch lëdzy, co to sã mùszã mòcno namòrdowac, abë do krómù sã dostac! – jamrolëla pòd nosã Agnésa.

We wsë i tu, jakbë na òpak, bò na samim dole bël jesz jeden króm, ale bialka chca zachòwac përzniã diskretnoscë. Nie chca sã nikòmù spòwiadac z nëch pùdlów, pò jaczé szla. Króm w sami wsë nie bël dlugò òtemkli, le pòrà gòdzyn. Lëdze mielë przyńc i kùpic to,

co trzeba, a nié wëmëszlac. „Miedzwiòdk” nadržbiòl tim, że bël òdemkli dzëń a noc. Miòl lepszé zaòpatrzenié, ale i wëzsze cenë. Towòr do krómù na sami gòrze przëwòzãlë àutola z drëdzi stronë gòrë. Droga ta bëla gladzëchnò i asfaltowò. Wëdzrza z dólë, jakbë chtos wëcygnã czòrny skòrzany pas jaż het, het pòd same grëbé dãbë i bùczy, jednak czerowca ni móg sã ani na sztócëk zagapic, jadãc niã, bo to mòglobë gò wiele kòsztowac. Cos scygalo ne àutola na lewò. Nìcht nie wiedzòl co, ale kòzdi, chtò tam wjachòl, czul to samò i dzëlił sã swòjim do swiòdczenim. Temù czerowców z towarã do „Miedzwiòdka” nigdë nie mienialë.

Czej Agnésa doszla przed ne wiòldzé trapë i pòstawila na pierszi z nich szpërà, pòdzrza na swòje wënoszoné kòrczi. Mialë czile lat. Lewò skrzãtno sparlãczonò cenëchnym drócëkã, bò ju sã wiërzch òdklejòl òd spòdkù i temù bialka zaradzëla w nòlepszi spòsòb, jaczi blós mòzna bëlo. Prawò szlora wëdzrza përzniã lepi, chòc ju dòwno stracëla swój biëlëchny kòlòr, to jednak dobrze wëprawionò swińskò skóra nie je tak einfach do zdzercò. Agnésa mëslëla ò nowëch szlorach wiele razy, ale nijak ni mògla sã dostosowac do Agniészë, chtërna na rënk do Serakòjc jezdzëla trzë razë do rokù. Jakùz tak ni mòglë sã òne òstatno zgadac, bò nôprzòd rënk bël zamkli przez nã wiòlgã chërà, pòzni, czej ju bël òtemkli, to Agniësi nie pasowalo, a czej ju pasowalo, tej zòs bël zamkli.

– Terò mdze wicy czasu! Pòjedzemë so tam i sam!

Chòc, co do jezdzeniù z Agniészã àutolã, to Agnésa nie bëla takò drist, bò dzëwczãtkò jezdzëlo pòkraczo i baro eferlisz. Gòrzi jesz

jezdyl ji òjc, to nie bëło do wësedzeniégò, czej na kòzdìm zakrãce ta jich drińda tak nadlatowa, że jaż Agnésa mùszala zamëkac òczë, bò ji sã wëdòwalo, że òni są ju werz-niony w bómã. Agniésza jezda përnã lepi, bò to jaż tak nie drëmlowalo w lepie, ale zòden czerowca z ni nie bëł. Nòlepi na nëch wszëtczich znakach zna sã Marta, chtërna wiedno sedza z przòdkù, kòl czerowcë i tegò infòrmòwa; „Zwòlnij! Zòkrãt! Terò w prawò! Letkò przëgazuj! Zarò mdze w lewò!...”. Ta mia nòwicy pòjãcégò, ale doch ni mia prawa jazdë i ni mògła tëch nieùklëcznëch czerow-ców zastãpic.

Agniésza mia jesz jeden klopòt z nym pro-wadzenim àutola. Mia za krótczé nòzczi i tak ledwò co syga do nëch pendalów, ale Marta jã wiedno wësztremòwa, pòprawia zesel, dostosowa i jesz jakbë wzëra, czë to ju ti no-dzi sygnie, czë nié. Na rëzã z nima Agnésa so wiedno wzã w taszã cos miòdnégò, jak ni mia bómków, tej chòc gòrzc sëszonëch slëwów so wsëpa i je mielëła ju òd samégò zapiãcò pasów. Nazòd to ju sã zaòpatrzy w ne miòdné kùszczy i bómczy, ale póczy co, trza sã retac tim, co sã mò pòd rãkã. Miòdné

Agnésã ùspòkòjalo. Wëdòwalo ji sã, że bez tegò na droga nie bëlabë do zlëdaniò. Na-zòd nie darwa jich szpãdérowac, bò Marta mia zakòzóné gòdkã w czas rëzë. „To za baro rozpròszò!” i tegò wszëtcë sã trzimelë, prócz sami Martë, chtërna bëła òsoblëwą prawã rãkã czerowcë.

– Terò bierzë pùrtka! – nakòza Marta Agniészi, chtërna pòmalinkù jacha abò za jakã fùrmankã, abò to za kòlòrzama i na tã kòmendã dzëwczã sã wiedno ùsmialo nym swòjim marnym smieniem i gaz. To jaż wlosë sã na lepie proscëlë, czej Agniésza wëprzedza, bò czej mëma gòda: „Bierzë pùrtka!”, tej tak mùszalo bëc. Z parkòwanim tész bëł òlér, bò Marta kòza zascëgnãc sã hen, hen przed samim skladã i trzeba bëło wszëtczé sprawùnczi dwigac. Agnésa sã ju nauczëła, że bierzë rzeczë letczë i pòrãczné, a resztã kùpi ù se w krómie na dole. Ji sprawùnczi nie bëlë wëmògajãcé: miòdné kòlòcze, co szmakalë za swòjszczima, fejn wòrztã, co tész szmaka jak przòdë i wiele miòdnégò, żebë mia ju do drëdzégò razu, chtëren nie je wiedzec, czej mdze. Terò so òdpilëje Agniészã na Serakòjce. Kùpi szlorë

i móže, chòc tu nie bëła jesz pewnò, nową jópã na zëmã.

Czej Agnésa przeszła 20 trapów, tej sadla so na lówkã, bò trzeba bëło przëznac, że pòd górã wchòdalo ji sã z wiòldzim trëdã. Sadla i wdicha w plëca miodny wnetka latowi lëft, w chtërnym dalo sã czëc seklé trówë i kwitnienié wszëtczych zelësków naròz. Agnésa nie bëła w sztãdze rozròznic tëch wszëtczych pòchów, ale òdpòczink zrobił ji dobrze.

Zòs przeszła 20 trapów i lapczëwie dopadła lówczy. Je na pòłowie drodżi. Terò mò nòdzejã, że „Miedzwiòdk” mdze zdobëti. Na lówce sedzòł knòp, tacci w wiekù szkòlowim. Agnésa nie przërzekła do niego dëcht nick, bò ni mògła zlapac lëftu. Knòpù to nie przëszkòdzalo. Nawetka nie wezdrzòł na bialkã, tak bëł zajãti òbzëranim czegòs w swòjim telefònii. Pòdsmiéwòł sã òd czasu do czasu, ale jak przëuwãzëła Agnésa, to dzeckò nie bëło tam samò. Na lówce lezòł „Mistrz”. Zòs bëł spiti nen Klémãs Bòlesów, co mia czëté Agnésa, że pije na ùmór. „Mistrz” lezòł na drëdżi lówce, ti bez òpiarcégò, bò chtos, jaczis lorbasë, mielë je wëdzarté. Chlop miòł kòl se bùdelkã cemnégò piwa. Trzimòł jã dwùma rãkama, jakbë to bëł jaczisz skòrb. Cos tam mrëczòł pòd nosã, ale co, tegò nie bëło richtich rozmiòc. „Mistrza” nazwalë tak, bò czedës bëł to tak zwóny „zlotò rãczka”, chtëren mòg sã rozprawic z kòzdim telewizorã, z kòzďã elektryczną platką, òdkùrzaczã, radiã abò platizrã. Miòł welech rãce, chtërne wiedzalë, jaczé tejla wëmienic. Czë to lãpã, co sã wiedno w nëch marnëch telewizorach przepòliwa, czë przëlutowac kabelczy, akùratno rozpiãté na przëgrzechã kòzdi bëlny gòspòdëni. Agnésa sama mia gò ròz wezwóné do se, bò telewizór sã skazil, a ten ji wësłòł jã pò radã. Ejka ni mòg małowac, czej nick nie mrëgalo. Ni mòg tész palëc cygaretów, co prawie Agnésë pasowalo. „Mistrz” przelòz za dwa dni, co sã baro nie widzalo Ejce, ale nie bëło jinszi radë, jak czekac na smroda z cerplëwòscã. Posznëkrowòł to tu, to tam za wiòldzim szarim ekranã i na-

lòz przëczënë – czësto czòrnã lãpã. Pòdòł jã Ejce, a ten wzëròł na wëstajacé drócëczy i jesz tak òbròcòł jã pòd wid, żebë sã ùpewnic, że na pewno je to to. Agnésa zapamiãta mësra jakò lagòdnégò chlopa, chtëren miòł baro mitczy glos i nie wdòwòł sã w zòdnã zbãdnã gòdkã. Widzec bëło, że „Mistrz” miòł drig. Lëdze gò brëkòwalë, chòc stòri Bòles nie bëł za tim. Chcòł swòjégò Klémãsa òstawic na gòspòdarstwie, żebë ten, tak jak òn i jak jegò tatki, bëł bëlnym gbùrã, co zemiã kòchò i òbròbiò. Tu jednak nie bëło zòdny milotë do gòspòdarzeniégò, a leno – jak to nazwòł stòri Bòles „do lufrowaniégò pò cëzëch bùdach i picégò”. Bò lëdze to tész sã taczë swinie na dwùch nogach. Nòprzòd „Mistrza” do se wòlalë, a pòzni miast dëtków bédowalë procentowé pitkù, chtërne ten pobiéròł coròz to z wikszim aptità.

Bòles nie zapisòł mù gòspòdarczi, chòc serce mù baro bòlalo, ale dòł sã przekònac swòji bialce, że lepi mdze, czej dostónie to Gerda, bò ta zadbò ò jich gòdzëwã starosc. Klémãs pil òd negò czasu na ùmór, jakbë chcòł zrobic swòjim na zloc. Nie bëło wiedzec, z czegò žëje, bò dzecësków kòl niego bëło jak kanynków. Wszëtczé mielë miona na ù. Agnésa przëpòmnã so to, czej wzëra na lezãcégò pitã. Zarò tész pòsznëkrowa w swòji pamiãcë za nyma mionama na ù i przëszła ji Ùla, Ùrban, chòc nie bëła pewnò, bò nen kòmunisticzny z wiòldżima ùszama miòł miono Jerzi i to jã jakbë zwiodło, ale czëła w kòscele w jednym czëtaniu z Nowégò Testamentu w Lësce do Rzimianów apòstola Paùla, że pòzdròwiòł tam Ùrbana, co bëł wiedno sluzil Jezëskòwi. Mia jesz na ùwãdze Ùkasza, ale to bë bëło blòs troje, a gdzie reszta? Chòc jesz bë bëł Ùpk. Ùpk je na „ù” i tu zarò w lëfce zaczą so pisac pòlcã wiòldzë Ùpk abò Ùbk, abò Ùp. Sama zwãtpila, bò wskazëjącémù wszëtkò szło dobrze, jakbë zgòdno z rozëmã.

– Czë Ùpk je Ùbk, czë Ùp, kò to doch wszëtkò pisemné sã wëdòwò!

Kòl „Mistrza” bëł i Ùrsyn, Ùniesława,

Ùnieslów, Ùlrik, Ùla, Ùscëwój, ò chtërnëch nawetka nie czëła, ale ùsejmikòwa, że je i pewnie Ùkòsz – i terò wżera to na knòpa, chtëren móg bëc nym Ùkaszã, bò miòl jakbë taczë wszëtczë kòl te manierà, to na „Mistrza”, chtëren nie wiedzec czedë spòd z ny lówczy. Knòp, co gò Agnësa w mëslach òchrzca Ùkaszã, nie rëmòl z placu. Nie dwigòl stòrëgò. Nick. Sedzòl i dali szmërgòl nym pòlcã pò swòjim telefònje. Dlò Agnësë to bëło zaskakùjącé. Sama bë mia dwignioné spitëgò, ale chùtkò so przëbòczã, jak to bëło z Cekawã Bialkã, co napitò wòzëła jakbë jész rôz tëli. Nie mdze sã szarpa z cëzyna chlopama. Mò jész przed sobã 40 trapów pòd górã. Mò téz czas. Nie darëje so taczëgò widowiska. Mò òkazjã do wëdarzeniégò, chtërne mdze wòrtne òpòwiòdzeniù w dludzé zëmòwé wieczorë i tegò bë so nie darowa. Òj, nié! Sedza. Sedza i wżera. „Mistrz” sã zgrzebòl. Chcòl lezc. Szperé òdmòwialë mù pòslëchù i wërznãl w dzëkã rózã. Knòp sedzòl. Sedzòl i nick. Agnësa sã zgrzeba, ale zarò sadla nazòd. Cekawòsc jã zmògla. Klémãs caplowòl, jaż sã chwòcyl porãczë, misterno przëczwierdzony do lepszëgò wlòżaniégò pò trapach. Bùdla z piwã sã stlëkla, ale òna ju nie zajmòwa chlopa, chcòl zlezc. Chwòcyl sã dwùma rãkama ny metalowi pòrãczë i – jakbë miòl ji cos do pòwiedzeniù – sã zdzãl a pòzni weproscyl chùtkò, jak òparzony. Agnësa to zachòwanié zna, bò mia na òkù dërch swòjã Cekawã Bialkã i wiedza, do cze sã pijòcë zdòlny. Terò sã jakbë zasroma swòjégò pòdzëraniégò, ale bëła òpanowònò i spòkójnò. „Mistrz” sã stëmłowòl, jakbë pòslëznãl na swòjich kòrkach, chtërne przëpòminalë kòrczi Agnësë – tak samò sfatëgòwòné i pòrzeszoné drótama. Ùkòsz wstòl. Trzimòl jednak telefòn blëskò òczy i tu Agnësa so pòmësla ò scërzy, ò taczim, co miòl Ejka, że to wiérné bëło stwòrzenié i nawetka tak na niã szczerzëło zãbë, bò chëba czëło, że òna ni mòże gò zlëdac: jegò i Ejczy. Tu bëło òdmienno. Czlowiek je mni wrzlëwi

jak zwierzã. To téz zastanowilo Agnësã i dali cekawò wiodla pò Ùkaszu i „Mistrzu”, coròz barzi sã òddòlajãcym.

Agnësa, chòc nie bëła baro wrzlëwò, to jednak òbezdrza so dokladno jegò twòrz i dërch widza tegò samégò mëstra, co czedes. Wrzlëwòscë sã nie wëzbiwòsz. Wrzlëwòsc je w ce. Nimò czerwiony òd picëgò gãbë, jegò rësë twarzë dërch bëlë jakbë pierszë, nacéchòwòné przez Bòga. Lagòdnosc, co mia czerënk z wiòldzim picã? Zmòganié wiòldzich czerënków, na chtërne Agnësa ni mia ani czasu, ani ju cerplëwòscë. Mia doch so ne pùdla zrajic. Pùdla to bëło cos. Zòs pòkòna 20 trapów i sadla na lówkã. Procëm ni sedza pòrã mlodëch lëdzy, co sã mòcno kùszkalë. Kùszkalã sã bez zapamiãtaniégò, jaż bialka ni mògla sã òd nich òdklejc. Cëdownò mladosc, bez wstëdu i tegò wszëtczëgò... Nie mdze ju Agnësa òdpòczywa. Przez wëpust midzë jaszminama òbezdrza so całã wies, nipòco i bezwstëdno. – Tëli zmianów! Nié do przëjãcò. Sromòtno! – zakaszla stòrò i rësza dali.

Czej sã wdrapa ju na òstatnã trapã, tej jã zdëszil kaszel taczi, co nigdë bë ji sã nie zdarzil tam na dole. Kaszla, jakbë mia plëca wërzëgac i zarò sã niã zainteresowalë lëdze z „Miedzwiòdka”.

– Czë co pòdac? Wòdã? Pòklepac? – pitalë. Stòrò krãcëla glowã, że wszëtkò je w pòrządkù i chwòca za metalowã òbrãcz dwierzów, chtërna nie zmienila sã òd lat. Wczadzëła do bëna i zarò so ne pùdla òbsztrachòwa, pòzni wzã jész pùszkã piwa cemnégò i jednégò lodégò, taczëgò z biòlã szokòlòdã, pòsëpónégò grëzelkama òrzechów i faferfloków. To bël lodi taczi sóm, co gò czãsto grëzla szòltëska Sylwiò. Temù stòrò zmërka, że mùszi òn bëc dobri. Zgrëze gò so òb czas schòdaniò. Na drëdzich trapach. Droga je dlugò, ale z górë to pùdze rëchli. Niech je. Mùszi bëc nòdgroda. Weznie so jész ny sëchi wòrtzë, bò dzysò mò malo jadlé, blós frisztëk, tej dwa kòlòcze téz kùpi. To mdze wszëtkò. Agnësa szla nazòd drawò.

Kòrka w kòrkã. Zascygnã sã na lówce trzey òd dolu. Wëjã z papiórka lodégò. Wbila w niegò zãbë. Szokòlòda pãka i spòda bez wiksi kòntrolë. Stòrò zbiëra to z ruchnów i jadla. Skrzãtno wklòda do gãbë wszëtczé òkrëszënë. Grëzla. Miodnosc rozmiwa sã pò ji calim cele. Czëla, że bëło wòrt rëzowac na górã. Mia i pùdla, i sëchã wòrztã, midzë chtërnã przewróca sã biksa z cemnym piwã. Nòdgròda mdze jesz doma. Terò je ledwò ji wiërzch.

Agnésa mësla, że dobrze zrobiła, że nie bra nëch kartónów pò bananach. Rantë majã mòcné, ale dno to le sóm papiór. To bë wszëtkò doch wëpadlo i chto bë to pòzbiëròl. A tak pùdla sã z dnã mòcnym, co je jesz sã doma zmòcni gazëtama abo délëkã taczim cenëchnym, zëbë ne szmagrë Ejkòwé sã nie wësëpalë. Rozmizlania bialczy przerwa Milczënò, chtërna prawie do krómù sã wdripiwa. Agnésa nie bëła zadowòlonò ze spòtkaniégò, wiedza, że terò to sã zacznie, bo Milczënò jakbë przewrotno do swòjégò nòzwëska plesta jednym sztrikã. Gòda ò wszëtczim, co ji blós przëszlo do lepa. Nòprzód sã pita, czë nie je Agnésë dzywno, jak na „Mistrza” wzërò. I chòc ta nie zdãzëła òdpòwiedzec, to ju Milczënò doda, że nen knòp, Ùrlík, zachòwùje sã dzywno, bezdëszno, jakbë òbòjãtno. W szkòle téz mù nie jidze, bò ni mò czej sã douczëc. Wié dobrze, że pò lekcjach mùszi do „Miedzwiòdka” nëkac. To je jakbë jegò òsoblëwé zajãcé.

– Jinszé dzecë jesz chòdzą na teatrowé zajãca, anielszi. Chòcbë ta nasza Cyła, pilnò i przëkladnò. Zapisa sã na wszëtkò dodatkòwé òkróm kaszëbszczégò. Gòdò, że to je niepòtrzëbné, że to jãzëk prostëch lëdzy, taczich jak jò czë tã – wskòza centralno pòlcã na Agnésã, chtërna chùtkò do negò Ùrlika chca wrócëc, bò doch mëslëla, że to je Ùkòsz.

– Ni ma Ùkasza! – przekãсно rzucëla Milczënò. – Ùkòsz to sã pisze przez ł. Nie gadòj, że tã tegò nie wiedza? I zarò bëło czëc i widzec, że terò Milczënò dopadla swòjã

drëszkã na nieùctwie, co so przespòsobia z wiòlgã redoscã. Agnésa nie zrobiła ji za to placu na lówce. Tu sedza pierszò, a stronã ji pùdla. Nie mdze òchla Milczëny, bò ta ju jã mia znerwòwóné. Tak téz Milczënò stoja. Stoja procëm sedzący Agnésë, chtërna jadla lakòmò swòjégò lodégò.

Milczënò dali cygnã témã z Ùlrikã, co mò klopòtë w szkòle, bo dzecë gò wëzëwajã. Bije sã ò swòje ùpòkòrzenié, ale te je jesz gòrzi. – Co mò knapskò zrobic? Mdze taczì sóm jak nen stòri. Nick dobrégò z niegò nie ùrosce. To sã nazdrzi i nauczì. Nasza Cyła je jak jò – bëstrò i ùmiejãtno. Temù jò jidã pò ne swiézë bülwë. Mdã plinë. Drogò bò drogò, ale z nëch pierszich bülëw plinë sã taczé jak przòdë, bò pózni ju nié, jakbë szitã bëło czëc czë czimsz jinszim. Jo cë gòdóm, më jesmë coròz barzi szwach przez nã całã chemiã, co òni nama do jedzeniégò dówajã. Agnésa susa ju drewniany knëpelk z òkrëszënów szokòlòde, jaż pòczëla, że ni ma ju w nim wicy miodnoscë. Òbezdrza so jesz gò, czë nie wëgra cos, chòcbë drëdzégò lodégò, ale nié. Tam nic nie bëło nasztriknioné. Knëpelk chca wërznãc w krze, ale sã pòwstrzima i wzëra na Milczënë, chtërna nie zascygnã sã w wëklòdanim ji pròwdë na temat skãzony żëwnoscë. Przë tim tak szrubòwa glowã, co sã zarò skòjarzëlo z surikatką szarã. Milczënò, jakbë dërch cos òbsërwòwa abò naslëchiwa jaczégòs drapieznika. Agnésa wiedza, jak surikatka wëzdrzi. Kòdzégò dnia pò mszë swiãti w telewizorze òbzëra program przërodniczi, w chtërnym ò zwierzãtach òpòwiòda swòjim mitczim glosã Kristina Czubòwnò.

– Pròwdzëwé zjawiszczë „kòt jezòrny”! – rozmizla Agnésa i chùtkò ji jesz przëszlo do glowë, że je to rodzëzna mangùstowatëch. Tu sã ùsmia, co Milczënë wprawilo w letczé zaklopòtanié. Mia doch problem z tarczëcã. Bez to bezmala bë nie òdcaplowa. Tak to jã dëszëlo. Wiòldzé wòla mia ji wëwaloné na szëji, a òczë ji welazlë na wiërzch. Stãd ta szrama na ji gardle, jakbë sã mia wieszò-

né i to bez pòwòdzeniégò. Temù sã bòja swòji glowë, jakbë ta mia jã przëcësnaç i to wszëtkò bë sã mògło zaczic jesz rôz. Rësza dërch lepã, zdrząc dzes tam het, het, a nié na tegò, z kògùm gòdò. To nie bëło do zlédaniégò!

Letkò zawiòł wiater i Agnésa poczëła, że ta plesta smierdzy. Smierdzy samim niemëtëm i to òd wiele dni. Niechluj jesz je z ni i tëli. Malo, że pludra, to sã jesz nie mëje i tu Agnésa skrzãtno rozpiã so dwie knãpë kòl szërtucha, bò ji sã wëdòwalo, że sã zarò ùdësi.

– Takò bëlnò z wiërzchù, a pòd spòdkã sóm smród! – pòmëslëła i òdwrócëła glowã w drëgã stronã. Milczënò nie rozezna sã w znakach i cygnã dali. Bëła spraglò slëchińca. Kògò dopadła, temù zarò wëwòła wszëtkò, co mia w swòji glowie ùsejmikòwóné, żebë blós bëc slëchónò.

– Jak jem tu jò lazla, tej kòl wiòldzégò bùka, të wiész, tam za miedzã, w klinie na wigònie, Zyta zanòsza knòpù mòltëch. Ten ji slëbny żdzinał. Żdzinał bez wiescë. Òni gò nibë szukalë i na fb i na jinszych tëch wszëtczych, të wiész, co to terò mają, wiescach, ale chlopa ni ma. Zapòd sã pòd zemiã. Czë òn ùmar? Mòże gò pòrwalë? Ùprowadzëlë? Kòzdi sã jiscyl, blós nié Żita.

– Zyta! – pòprawila jã Agnésa, ale ta zarò da kòntra i rzekła, jak òna „ù” mili z „l”, tej chca ji zrobic przëjemnosc, żebë òna sã tak baro nie wëczerpòwa. Agnésa wdiablëła sã jak nick, ale nie da pò se pòznac. Zrëszëła letkò pùdlama, jakbë chca sã ùpewnic, czë wszëtczë sprawùnczi zapakòwa.

– Ta Zyta, të wiész, ale blós nie gadòj nikòmù – zarzéka sã Milczënò, chtërna na pewno mia tã historiã òpòwiedzóné wszëtczim lëdzóm, jaczich napòtka, abò i mia so co dodóné, zarzéka sã ò krëjamnotã. – Ta Zyta mò gò nibë zamòrdowóné. Zabila gò i zjadła. Klopsë òna piekla i rozdòwa i szkòlowim, i wszëtczim, a ti wcyñalë. Jò sama zjadła taczégò nibë bürgera fejn z kòlòczã i salòtã, i piotrëszkã. Gòdóm cë, miòdné to miãso jaz bëło. Ze

szmaką jô to pòkła, ale jak lëdze to wëcklë, tej jaż mie do dzysdnia jidze na rzëganié.

– Co të pierdolisz! – dërno trzasła Agnésa, chtërna mëslëła, że ji sã òd tegò wszëtczégò pùscëła krew z nosa, ale nié. Òbcarła i to bël blós pòt.

Milczënò nie da sã zbic ze swòji drodżi i dali cygnã, że terò òni sami tam òbròbiają ne mòrdzi. Je cãżkò, ale chłop to bël nipòcy. Bil jã. Wrzeszczòł i òna gò zabila. Zabila jak swiniã abò wieprza. Zabila i zjadła. Zmiełëła. Przez taczégò wilka. Wiòlgò maszinka. Ùpiekła. Pòszpãdërowa jesz wszëtczych wkòł. Kòżdi bël bùsny. Ale tak swòją drogą, jak na Zyta wëdzrzy? Bez zãbów. Tlëstò. Dërch w nëch filcewëch skòrzniach. Chtëren chłop bël sã na niã lasyl?

– Òdezwa sã kaszëbskò diwa! – pòmësła w dëchù Agnésa i wëdzrza na „jezòrnégò kòta” përnã z pòlitowaniem, że jaż tak jã žëcé zmùszëło do wëmizlaniégò taczich pòwiòstków. Mòże òna sã nasta ju i pùdze wek! Pùdze prosto pò ne bùlwë. Czidlò Milczënò, co to pleszcze trzë pò trzë – sejmikòwa Agnésa, ale ta cygnã dali i gòda, że jich Cyla mia taką ksążkã „Antk”, gdzie bëło wërazno sztrëknioné, że gòspòdarstwò bez chłopca to jak piec bez dëszë i to ji tak òstalo w pamiãcë, i terò zdrzi na Zytã, i widzy, jak no òna tegò knòpika mólégò gnaje w nym pòlu, a jemù nibë krew z nosa sã pùszczò z negò przemòrdowaniégò.

Agnésa wsta i rzekła, że mùsi lezc. Milczënò zarò doda, że ju wies trzeszci, że òna mò ne malënczi Ejczy.

Bialka sadła. Wies wié òd brifczy, chtëren przëniós beszit z Francëje. Kòżdi rechùje dëtcki.

– Kòżdi czekò, jaż kùpisz nen bùdink pò ny, jak te jã zwa, Cekawi Bialce.

Agnésa sã pòżegna. Drawò rësza w dól. Pòzni, letkò znerwòwòndò, prosto pòd chëcëce ùderzëła, ale na swòji drodze, na wigònie, przëòcza Zytã i zòs mia klopòt, bò bialka nemù knòpù cos kladła na rësëniã, jakbë pielëchã, a stroną stojòł kòsz. Knòp, co to

nicht nie wiedzòł jak mò miono, leżòł kòł wiòldzégò trëkra, do chtërnégò bëła zaczëpionò zgrabiarka do tròwë. Zyta klëcza, to wëdzrzalo, jakbë bëła wbitò skòrzniana w zemiã.

– To je za wiele nó mie! – rzekła stòrò, ale kãta òka wzëra wkòł. Nié, nié, ta bialka bë ni mògła zjesc swòjégò chłopca! Mò za wiele lagòdnoscë. Agnésa so sadła na miedzã i wzëra to na mòdròczy, to na Zytã i widza, że tegò sã nie dò wërazëc jednym zdaniã. Widza ból i jakàs krëjamnotã midzë tima lëdzama, chòc chca Milczëny rzec, że mò to gdzes, ale z trëdã sã pòwstrzima, bò ji zarò przëszło na mëslã to, co rzekła ji Mirela, że òna je antispòlecznò. A òna doch nie je antispòlecznò, blós nié wszëtczim dorazu òkazëje lëtosc. Wëchòdò z zalozeniégò, że kòżdi mò to, na co so zaslužil. Ale czë to je jakòs antispòlecznosc? – pòkrãca letkò glową i wzrëszëła remionama dlò swòjégò lepszégò zrozmiëniégò. Wzëra ùwòżno. Zyta bëła baro marnò bialka. Tak marnò, że nie szło òd ni òderwac òczów, temù stòrò sã ji przëzëra. Zjawiszczë. Òsoblëwòsc. Mia w se cos, co òdstròszalo czlowieka i jegò przëcygalo. Magneticznë niepòrozmiënié. Bialka nié bialka, stròszk, jakbë nié z tegò swiata. Marné stwòrzenié. Sparlãczenié czlowieka z czimsz z nié tegò swiata. Stwór.

Agnésa dwignã sã z miedzë i chwòca swòje sepéta. Pùdze dodóm. Mdze wszëtkò pakòwa. Mò dosc dzysëszégò dnia, chtëren bël za òstri. Dobrze, że Milczëny do se nie zaprosëła. Babskò bã sã jesz znãcëło i chòdzëło do ni, a tegò òna bë ju nie strzima.

Doma

Agnésa wlazła cëchò i niepòstrzezenié, blós Fòkùs sã dopòmòniòł mléka.

– Biòj wek! – rzekła dristno, bò nie mdze gò dzysò fùdrowa. Ni mò na to chãców. Mò gò gdzes. Nie mdze sã téz mëla. Legnie sã tak, jak stoi. Telewizora nie włączni ani nie wëpije piwa. Pòstawi to wszëtkò w nòrt. Niech stoi do witra. Òdpòcznie.

Na telefònii mò 6 nieòdebrònëch. Mirela.

Niech je. To są nick nie stonie, jak wito to zalatwi. Mdze mia wicy sëlów.

Spik przësed chùtkò, a w nim snienié. Marne jak nigdë. Agnësa próbowa są wërwac z tegò spaniò, ale to nie szło. Widza Zytã, chtërna szpãdërëje lëdzy miãsä. Miãsä ze swòjégò chlopa. Mò na szpërach te same filcewé skòrznie co na pòlu, równak są òne całë ùnuzlónë we krwië. Z rãków téz ji ceknie czerwionò maza. Ceknie zgnilo, ledwò co. Përnã zasychò i stòwò są zwisajęcyma sopolkama. Pòdòwò to miãso z jakãs redotã na gãbie. Smieje są, bò są widzec ji strëpiälë zãbë. Czòrnë kòl dzãsłów. – To je pò pròwdze marnò bialka! – sëmiënno przëzna Agnësa i chca są stamtãd wëdostac, jednak lëdze, chtërny wcygalë no sërë miãso, zaklëszczëlë jã i bialka ni mògla wińc. Wszëtcë wëdòwelë są zadowòlony, co bëło widzec na jich gãbach ùmazònëch òd krwië. W lëfce da są czëc jakòs zwierzãcò pòcha. Smrodny pòt nie bëł do zlëdaniégò. Jakbë stòrò, namiklò wëgarbòwónò skóra. Agnësa zatka nos. Ni mògla tegò zlëdac. Òdwrócëla są i zauwãzëla Milczëną, jedzącã sztek wãtrobë. Bël to zachtny sztek, bò trzima gò w dwùch rãkach. Miãso wëdowalo są swiëzé. Miało wiszniowi kòlór. Nie bëło òbeschlë, ale slëszczë, jakbë jesz ceplë. Naròz Zyta wlozëla Agnësé sztek wãtrobë prosto w gãbã. Agnësa są tegò nie spòdzëwa. Chca to chùtkò wëplënac, ale nie da radë, bò Zyta przëtrzima ji gãbã swòjã rãkã. Miãso rosło bialce w gãbie. Zaczã kaszlac, zaczã są dlawic. Tak charka, że są òbùdzëla. Kaszel jã dëszil. Stòrò chwòca chùtkò top z rutã, co gò so wiedno kòl lòzka stòwia i wã zachtny szluk. Calò bëła zmòklò. Ji lómpë mógbë wëzëmac, a klatë sklejlilë są w taczë jakbë nudle.

– Marno! Tfù, tfù! Marno! Tak marno jesz mie nie bëło są snilo nigdë! – i zaczã wejmòwac z gãbë sztecck lësta òd rutë. Òbezdrza gò so jesz pòd wid, co są smùtno pòlil w taczë nibë to nocny lãpce, ale lãpkã to wcale nie bëło, a no blòs takò mòlò kòstka do kòntaktu, co dowa miòdnë pòswiëcenié

drodzi do dwiërzów, jakbë są chcalo w nocë szczac, tej to syglo, zëbë trafic i so nick nie zrobic. Terò Agnësa òbzëra to, co so wëjã z gãbë, bò nie bëła czësto pewnò, czë je ju òbùdzonò. Wzëra na szari sztecck rutë, co ju są nie kruzowòł, a w wòdze bëł rozmikli i wëproszczony.

– Jedno dobrë, że jò są òbùdza! Na chlaplò Milczëną, przëgrzecha jedna i pludra mie to zrëchtowa. Zëbë ni mògla skònac! Swinia jedna!

Agnësa zdejmwòwa z wiòldzim trëdã przëklejoné i smierzącë ruchna. Nie òmieszka jich pòwòniac. Robila tak wiedno, jakbë spròwdza, czim je. Jaczi je ji pòt: òstri, taczë jak kòl Ejczy, niedoczëgùsa i luzbùksë, czë lagòdny? Nigdë jednak ni mògla do kùncã siebie przëpisac ani to do jednégò, ani to do drëdzëgò zortu pòtu. Pòzni wëcygla so ze szpinie pierszã lepszã lómpã. Nie dba ó to, czë mdze to nocné, czë dzënnë ruchno. Wëcaplowa i chwòca, resztã rzeczów zsnã są na tepich. Reno są tim zajmie. Terò nie mdze pòla wiòldzëgò widu. Òblecze są i pùdze do wërów. Nie mdze téz spa. Drëdzi rôz bë mògla tegò nie przëzëc. Do witra Milczëną z ni wëwietrzeje, zdzinie, ale dzysò mùsi ò se zadbac, bò to mòzë wrócëc, no marnë snienié.

Przez gardinë wdzëròł są czerwińcowi dzëń. Dererest żil swòjim zëcã. Tam mùchë, chtërne òna mia wczora spriskónë mùchòzòlã krãcëlë są jaz do smiercë. To bëł dobri zwãk. Ùspòkajający. Je przed Janã. Dzëń dobiërò... Agnësa mò ju zaplanowónë wszëtkò, co mdze robila, czëj mdze ju napròwdã widno. Mdze są trzima swòjégò ùklòdkù. Do wsë nie pòlëze, bò są zòs na kògòs natknie i mdze blòs òlër. Pòczekò, jaz dzëń nabierze mòcë i mdze mëslëla. Mùsi doch òpãzłowac ne Ejkwé malënczi. Wëplatëje je. Kòzdi z òsòbna ùlòzi w nëch pùdlach. Dò radã! Pòjedze do Francëje. Sprzedò ne szmagrë. Mdq pierdzë.

Jón Natrzecy

Pażewka dzél 4

– Sã dô – spòkójno òdpòwiedzòt Józ. Gen równak dali barzi wierzi i czuł, że mùszi dac mù wiarã, jak rozmiòt wedle czegò. Òd tej jak szlë na zómk, jegò dupk sã òdjinał. Zòs sã smiòt, szpòrtowòt. Czësto jak pierwi, nim stracył pažewkã... Kò czej dozdrzòt, jak walnął Szëjã tam na widownie, żebë zabrac mù Pùlkã, do czësta mù sã pòkracëto. Zrozmiòt, że pò richtoscë nie znòt swòjégò dupka. Józ na mùsz nosył jakã krëjamnotã. Jakã? Pewno nié takã jak òn. Kò pewno równo jak òn rozmiòt jã skrëc dalek òd lëdzy leno dlò se. Në to nie bëła pòra na rozmizlania.

– Józ, doch zarò zacznie sã drëdzé spiëwanié. Pò nim na gwës nas nalëzã. Co robimë? – dopitòt Gen.

– Jidzemë na górã. Pierwi równak nòlëgò tim pòmòc – Józ wskòzòt na leżącëch fëlsztmenów.

– Pòmòc?! - niedowiérno krzicklë razã Pùlka a Gen.

– Pewno, że jo. Doch jak prawi nasza stòrò fëlsztwiò, kòzden fëlsztmen pòmòze fëlsztmenowi, co brëkùje wspiarcò... – pòdkòrbiòt sã Józ. Z czeszeni wëjął cos mòtëgò. Przitkł to do głowë Szureka, a tej do Szëjowégò łba. Pòcart swòj prawi palecznik rôz i rôz jesz.

– I fertich! – rzekł a zapitòt: – A tã Pùlka, jak tam twòj mikrowëstwòrzòcz w lewym palecznikù? Wcyg dzejò, nie zepsuł sã przë tim, jak Szurek wëkrãcòt cë rãce?

– Mëszlã, że wszëtkò z nim graje – Pùlka dotkła palecznika. Zdòt sã całi.

Gen wcyg nie bëł doma. Zdrzòt to na dzëwczã, to na Józã.

– Co wa pleszczeta? Mikrowëstwòrzòcz? Józ, klaruj mie, co je lóz?

– Ni mómë czasu, Gen. Chcemë jic!

Stòrò Gapicha nie bëła rôd. Fëlsztowi geszeft

nòlëpszé lata miòt ju òstawioné dalek slòdë. Jesz krãcył sã wkòto Bëtowa, do jaczégò wcyg pchałë sã lotkastë nafùlowóné turistama z rozmaijtëch strón. Bògacze, gwiondzë mùzyczi, òsoblëwie frikò, abò pòliticali dali mielë òskòmã na pažewczy, nòlepi nòtërnë. Wcyg implantowelë nawet pò trzë w jednã gãbã, chòc to kòształo majątk. Bùsznilë sã tim, jak i gdzie mòglë. Tak jak nòlëpszima apartamentama w Bëtowie, z jaczich dało widzec zómk i czëc festfestowé piesnie. Ròd sòdiwelë na swòjich tarasach i transowelë... Jo, kò pilocë kòsmicznëch òkrãtów, planetarny hańdlarze, szefowie galakticznëch kòlonizacyjnëch kòmpaniów na fëlsztã, pažewczy abò Fest Festã mielë ju do czësta namktë. Z daleczégò kòsmicznégò rëmù przëwòzëlë nié le minerałë i zamkã w megabiksach energiã. Jich òsoblëwò kùltura òpiartò na tim, co doznelë na daleczich planetach, bawiącëch lata lateczné rëzach w mòtëch òkrãtowëch spòlëznach, peñnò bëła wëstwòrzaniò, eksperimèntów, szukaniò. Nie czerowelë sã za zòwadã, jakã bëłë zwëczy, mòdë, regle. Òni mielë swòje. I chãtno sã nima dzelëłë, czej przëlatiwelë dodóm. Fëlszta, pierszò ruda przëwiozòt z kòsmòsu, i bez dłudzé dekadë jedurnò, dzysò mia ju kònkùrencjã. Chòcbë taczi cëdoszluks – nibë wòda, nibë òrt lëftu. Napiti nim człowiek szmakã wszëtczëgò, co zjé abò chilnie, czëje dëbelt, nawet mòcni, a do tegò jinaczi. W naddòwkù nigdë nie je wiedzec, co zjadłë z nim zrobi. Zwëczajny chléb mòze sprawic, że bãdze jak spiti abò pò narkòzënach. Mògã sã w nim òbùdzëc nowé talentë, a mùsk rechòwac chùdzy jak kòmputr. Nigdë nie je wiedzec. Cëdoszluksowi nònãtnicë gòdelë, że to jak rëza na niepòznòną planetã. Abò taczi sza-

nel kòłońszci. Smierdzącë mazëdło. Kò czej gò smarnąc na skórã i wëstawic na słuńce, zarò zmieniwò ji farwã. Chto sã znaje, wië wiele wzac, żebë dało czòrno-biòtë plachce, tãgòwë paszczi, złotë gwiòzdczi czë czòrno-żòltë grifë. Wszëtczich mòzlëwòtów jesz nie zbadërowëlë. Na kùńc, czej mazëdło do czësta wëparuje, bez całë gòdzënë czëc mileczné mùjkanië. Wiele tëch, co ju spròbòwelë, gòdało, że prawie to je nôce-kawszë. A taczëgò kòsmicznëgò swiństwa z kòzdim rokã je naprzëwioztë wiãcy a wiãcy. Fëlszta pòmalë przëstòwa bëc królã. A jak òna, to i Gapicha znaczy coròzka mni.

Pròwdac, Stòrò wëdała ju wiele cãzczich mieszkòw z dëtkama na szkalowaníë nowiznów. Pòdplacony badërowie co sztót dokazniwelë, że równak taczì cëdoszluku le z piersza zdò sã bëc bezpieczny i cekawi. Kò pò pròwdze cygnie ùmiarcsë szmaczi, a nawetka slepòtã z impòtencjã. Nie gòdajęcë ò cëskù rzëgòwinów, jaczima zawdë kùńczil sã cëdotrans, na nòtërã. Wedle tegò, co prawilë, taczë wëmiotë mògtë skazëc grunówé wòdë na całë dekadë. Kò łze bëtë drodzë i mało ùdałë. Tec hańdlarze szanel kòłońszci abò cëdowòdë téz płacëlë, żebë mieszac lëdzóm w głowach na swój òrt. Sã slëchò!

Zrëchtowac cos nowëgò z fëlsztë – to bëło nòwiãkszë marzenië Gapichë. Kò nicht z talentã sã do tegò nie garnął. Na przëmiòr taczì Szurek, nibë miòł diplóm planetarny chemie, kò abò bëł za baro zazdrzóny w se, w bëcë echtfëlsztmenã z tima wszëtczima leznoscama, piëniãdzã, władzã, abò, co rozmiòł bëlno ùtacëc, bëł równak bezmiërno dolemónowati. Cos tam pròbòwòł ten dupk òd Gena, kò chùtkò wszëtkò cësnął, widzëc nie dòł radë. Mòzë i dobrze, bò prawie wësztò, że z chłopã cos nie sztëmùje. Mùsz dostòł jaczëgò òbarchù – żebë walëc fëlsztmena na Fest Fesce i krasc mù dzëwczã?! Wierã jakò żëłka mù pãkła w głowie, pòmieszca i terò za wiele mù sã zdòwò. Nië, fëlszta, złë sã nic nie zmieni, nie bãdze ju wastowac. Ùdba, że fëlsztmeni bãdã sã mielë wzac za cëdowòdã abò jinszë nowiznë, baro

sã Stòri nie widza.

– Gdze je ten Szurek? Ju bë miòł bëc, doch zarò sã zaczinò drëgò piesniò – zapita swòjégò służkã.

– Zarò spròwdzã – òdpòwiedzòł Gapiszë Frantz. Służka wzòł fëlsztdetektòr i jął sprawdzac, co je z echtfëlsztmenã.

– Nick nie rozmiejã – rzekł pò sztërkù Frantz. – Szurek zlòzł z Szëjã pòd pòdwòrzë do nòniższëgò sklepu i...

– Iii... i cëz dali? – niecerplëwia sã Gapicha.

– Jakbë lezelë, kò nië, nië, ju jidã nazòd. Pewno zarò bãdã nazòd – dokùnczil służka.

– Dobrze, bò zarò prziriðdzë drëdzë spiëwanië. A co z tim dupkã, pò jaczëgò szlë, tim Jòzã. Je òn z nima?

– Józ, Józ... taczëgò z nima ni ma. Jidã le dwaji – klarowòł Frantz. Jegò fëlsztdetektòr żòdnëgò Jòza nie znòł, nawet w spisu.

– Co?! – Stòrò grozno przëdzrza sã na służkã. Prawie na strzòdk pòdwòrzò wësztò mésterka. Tã razã towarzil ji mòłi méster. Drëdzi głos. Dòga jich spiëwaniò mia rozkòscërzëc sã nië leno na zómk a miasto, kò téz duńc jaż do Zãbinojc, Dãbia a Chòmiców. Jedna gòrdzel tak cos bë nie sprawia.

– Niech le skùńczã, to sã za was wszëtczich weznã – Stòrò gòrzëła sã, kò nie chca, żebë reszta widownie to pòzna. Ùdała, że cekawò zdrzi na artistów, kò ji òczë strzëlałë na wszëtczë stronë, a czej całi wid sczerowòł sã na spiëwarzów i widzowie ùtacëlë sã w cémkù, wërwała Frantzowi fëlsztdetektòr i sama pròbòwa sprawdzëc, co z Jòzã. Kò ùrzãdzenië ji w tim nie pòmògtò.

Szurek i Szëja òpòcuszkù szlë na swòje place na widownie. Wëzdrzało, jakbë nikòmù nie chcelë wadzëc w slëchanim drëdzëgò spiëwaniò. Równak terò, nawet czejbë głosno gòdelë, nicht bë jich nie doczuł. Wała zwãkù, jakò szła òd méstera a mésterczì, mia stransowónë wszëtczich, chtërny nalezlë sã na ji drodze. Òkróm Gapichë. Stòrò ju dòwno zdezaktiwòwa swòje pażewczì, a w ùszach mia specjalné zawadë, jaczë pùszczalë leno to, na co akùròt mia chãc. Równak Szurek

i Szēja ni mielë taczych zawadów. Gapicha nie wiedza téż nic, żebě chto jima zdezaktiwòwòł pażewczy. „A z tima co sã dzeje?” – pòmësła, czej w parmieniach prawie włączonëch reflektorów dozdrzała tëch dwùch. Szlë za grzeczo, nigdë nie bëłë tak ùskòczny, òstròżny. „Zarò jima wëgarnã, mielë prowadzëc Jòza a to jegò dzëwczã, a jidã, jakbë nie bëłë fëlsztmenama” – mësła, czekającë jaż duńdã blëzi.

Piesniò prawie sã skuńczëła. Mésterka zòs zmarchòwónò leża na stròdkù binë, méster téż. Zapòlëtë sã pełné widë. Wkòł złotégò zesła Gapichë, jistno jak na całi widownie, lëdze transowelë. Nawet Frantz, chtëren zabéł założëc procëpiesniowã chełmicã sedzòł z zamglatima òczama, a z lëpów lecała mù slëna. Gapicha ùderza gò w gãbã.

– Bùdzë sã mierzwò, ju! – mrëcza mù do ùcha. Kò Frantzowi wërosłë piãkné, sztòłtné a zdrowë pażewczy. Z jich leżnoscë wała òd festowi piesnie mògłabë bëc pòrà razów słabszò, jak ta òstatnò, a i tak bëniel bë brëkòwòł dëgšzégò sztòta, żebě òtrzezwiëc. Ten jesz nie minãł. Stòrò nie lubia ni miec nikògò do òchrónë.

– Szurek chiżni, chiżni! A gdzie mòta tegò dupka, za jaczim jesta szlë?... Nie gadòj mie, że jesta gò zatfëklë! – gòrzëła sã Gapicha. Szurek stanãł a przëdzdrzòł sã na niã zëmny-ma òczama.

– Nié, òn nama ùcekt – òdpòwiedzòł dzywno spòkójno.

– Ùcekt? I tã sobie tu szpacérëjesz z Szëjã jak kùr na pòdwòrzim? Pòdëndzë tu do mie – gòsno rozkòza Stòrò. Cos tu nie bëto pasowné, cos barzi a barzi ji nie sztëmòwało. Szurek a Szēja stanãłë kròtkò przë złotim tronie. Jeden z prawi, drëdżi z lewi stronë. Gapisze zrobiło sã dzywno. Òstro zacząła walëc w swòjégò służkã.

– Frantz wez, bùdzë sã kùreszce – zawrzesa ju czësto wërzastò.

Frantz òdemkł òczë. W ti ale chwilë Szēja pãkt gò z całi mòcë. Służka bez swiãdë zwalił

sã pòd trón. Gapicha nie zdãżëła nawet zaklãc. Szurek ju trzimòł jã za gòrdzel a wëcygòł gdzes przëc.

– Ni ma nigdzie, ji tuwò ni ma! – Pùlka drëdżi ròz szła wedle skalnëch pòlëców, na jaczich etnograficzny dzël bëtowszëgò mùzeùm pòkazywòł swòj nòbarzi znóny zbiër. Zmniészóné do miniaturk gòwë z całi Zemi a pòł kòsmòsu mielë tu w piãkny zachòwie. Czësté, farwné bez jedny plesnie a jaczégò brakù. Super!

– To nie je mòzëbné! Zdrzë tu. Piãkné dokażë. Méster òd miniaturizacji sã znaje. Pëszno jima gãbczi sprawił. W jednym widzëc bùchã, a w drëdżim głupòta. Mùsz to Szurek a Szēja. Wcyg ni mògã zrozumieć, jak Jòzowi sã udało wsadzëc jima do gòwów te swòje mikrowëstwòrzacze, bez jaczë wastowòł jich mùskama. Pewno to sã stało w tim dólnym sklepie – Gen pòkazywòł pòlcã na trzecã òd górë pòlëcã na samim kraju, gdzie tròfiałë nòswiëższë mùzealnë nabëtci.

– Gapicha téż bë mia tu gdzes bëc, tã sã lepi przëdzdrzë – pòradzył fëlsztmen.

– Slepò nie jem, ji tu ni ma! – nerwòwa sã Pùlka. Kùreszce dzëwczã òdwrócëto sã òd pòlëców i zapitało Jòza, chtëren nijak nie czerowòł sã za òbzeranim miniaturków.

– A mòże tã wiész, gdzie je gòwò Stòri? – dzeùs pòdezdrzëwò przëdzdrzòł sã na Jòza.

– Na gwës co wiész, doch to całë wëstwòrzanié to twòja sprawa – nalënała.

– Pùlka, tã bës chca wszëtkò wiedzec. Szurek i Szēja trafilë tu, bò dronë widzałë, jak zabiérelë Stòrà z zómku. Taczi ju je ten nasz fëlsztmeńszci rëcht, ta nasza fëlsztwiò, bò wëwlec kròlewã tak, że ji nicht do terò ni mòże nalezc, to doch straszno rzecz. Doch jò nawet pòlcã ni mòm w tim rëszoné, nã mòże ròz abò dwa – z lëchò skrëtim smiészka dolmacził Józ.

– Sã nie pòdkòrbiòj, le prosto nama klaruj, gdzie òna? – włączil sã Gen.

Kò Józ le drignãł remionama, òdwrócył sã i wòlno szedł do pòstãpny ekspòzycje.

Stanisław Janka

Dniownik 2022-2023

wëjmczi

16 zélnika

W internece jô przeczëtôt, że òd sw. Rocha (16 zélnika) zanòlegòł tów wãgòrza. W *Słowniku gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* ks. dr Bernat Zëchta pisze: „Wãgòrz, òsoblëwie na Przëmòrzim, nòlégò do òbrzãdowëch rib. Pòdòwò sã gò tamò przed wszëtczim z leżnoscë wiesielégò i w cygù lëturgicznégò rokù, na przëmiar w dniu òdpùstu Matczy Bòsczi Wãgòrznicy/Wãgòrzeni – 7 rujana. Òsoblëwie solony wãgòrz biwò tej smaczkã”. Jò nigdzie nie nalòżł wskòzów, jak sã solonégò wãgòrza przërëchtowiwùje.

17 zélnika

Dzysò ò pòrënkù ùmarł Włodzmiérz Łajming (rocznik 1933), widzałi artista malòrz i céchòwnik, syn pòczestny kaszëbsczi pisarczy Anë Łajming. Òn bët profesorã nòùk ò kùnsztach piãknëch, òbstójnikã, pròcownikã i dzekónã Wëzsi Szkolë Piãknëch Kùnsztów we Gduńskù. Niedalek Chmielna na Kaszëbach òn miòł latną chëcz i z ji ùwidu òn malowòł przez lata, w baro wiele ùjimniãcach Górz Łajminga, jak òn jã nazewòł. Ta góra bëła przëtómno we wiele jegò òbrazach i wëstòwkach, przedstòwiónech w Pòlsce i na swiece. Z Włodzmiérzã Łajmingã jò gòdòł czile razy. Òstatny ròz, czej jò rëchtowòł do drëkù ksążkã „Poczet pisarzy kaszubskich”, chtërny wespółùsòdzcã je Macéj Tamkùn. Pón profesor wiedno bët człowiekã nòtëralnym, swójsczim, głãbòk zaczekawionym kaszëbsczima sprawama.

18 zélnika

W 2012 rokù „Dziennik Bałtycki” pisòł: „Karna zebróné kòl stowòrë lëdzy kaszëbsczi nòrodnoscë Kaszëbskò Jednota i Kaszubskiego Instytutu Rozwoju zabédowalë, żebë òd tego roku òbchadac 18 zélnika Swiãto Kaszëbsczi Fanë. Przëbòcziwò òna czasë, czej kaszëbską fanã scygelë z masztów – w midzëwòjnowim czãdze, òb czas II swiatowi wòjnë i w PRL-u. Ters czòrno-złoté (a pò pròwdze czòrno-zòłté) fanë stroją ùrządë miast i gmin, widzec je na rozmajitim òrce ùroczëstoscach czë na spòrtowëch miónekach. Wòrt równak, wedle ùdbë pòmëslënodòwców rësztnotë, rozpòmiónowiwac kaszëbsczë symbole”. Dzesãc lat minãto, a jak to sã wszëtckò snòzo rozrosło, rozkòscérzëto, zwielëto. Dzysò mòzemë za Janã Kòchanowsczim pòwiedzec pò stòropòlskù: „Serce roście patrząc na te czasy!”.

Jò nalòł tacji hewò pòdrzatk jãzëkòznajòrczi profesor Hanë Pòpòwsczi-Tabòrszczi ò mòjim kaszëbsczim przëtòżënkù *Pana Tadeusza* Adama Mickewicza: „Stanisław Janka wëwiãzòł sã z tego cãżczëgò nadòwkù w sposób wòrtny pòchwałë: zgòdno z òbòwiazujãcyma reglama wprowadzył w tekst pòmëmatu zachòwóné w gwarach wielnë zwãkòwë i słowòsòdczë archajizmë”.

Eùgeniusz Präczkòwsczi

Sprawa z głëpcama

– Hej të! Të bë mògła mie pòmòc?
 – Nié, terò nié. Jò jem baro zajãtò.
 – Jakòs ni ma widzec, że të jes tak zajãtò. Zresztã ce do robòtë zanëkac, to jak z bika mléka ùdojic.
 – Co të gniecesz? Jò doch dërch robiã. Jò jem jaż òd te zmòkłò.
 – A nibë co të robisz?
 – Kò sedzã sobie!
 – Në pò pròwdze. Le jò doch nie wiedza, że to sedzenié cë tak cãżkò przĩdze.
 – Samò sedzenié to jesz nie je wszëtkò! Jò do tegò jesz mëslã.
 – To je niemòzłëwé!
 – Jak nie je, jak je. Jò lubiã mëslëc.
 – Ale jò doch gòdóm, że to nie je mòzłëwie, bò òd mëszleniégò tu są jinszi!
 – Dëcht prawie! Jinszi, jinszi, co jinszi tam mògã... Jak jò sadnã i mëszlã, tej nõlepszé mie mëslë przëchodajã do głowë
 – Richtich cëda! Dwie robòtë naròz. Nie je to za wiele jak na ce.
 – Mało tegò, jò jesz na wiërzch marzã sobie.
 – Terò to je ju gwës przesadza. Mùszisz kòniecno òdpòczãc përnã, bò, matizernoga, të mòzesz letkò wëpãknãc.
 – Në jo, mùszã òdpòczãc. Do mëszleniò mùszi bëc spòkòj.
 – Jo, jak nõbarzi. Jò cë chca przëniesc kawë, ale to bë bëła jesz jedna robòta dlò ce. Tej lepi so sama wëpijã – dlò twòjégò spòkòju.
 – Nié, nié, Kawã jò mògã wëpic. Jò móm pòdzelnosc ùwadzi!
 – Të pò pròwdze jes mądrò (stòwiò ji tã kawã). Ale téz terò rób swòje i nõlepi sã za mnã nie czeruj.

– Tak bãdze nõlepi!
 Pòrã sekund chwilã nick nie gòdajã, le pijã.
 – Të, a ò czim të tak marzisz?
 – Marzã so, zebë w telewizji bëło wicy serialów.
 – Të doch i tak ni mòsz czasu òbzerac, tak të jes zarobiałò.
 – Kò tëli czasu na rozriwkã doch mùszi bëc. Te përnã rozriwczì, në blòs përzinkã...
 – Ale w telewizji doch je fùl serialów. To jesz mało. A jaczé të òbzéròsz?
 – Wszëtczé co są!
 – Alaze! Ù ce pò pròwdze niemòzłëwé stòwò sã mòzłëwé.
 – A widzysz.. Wa mie jesz nie znajeta, jak jò jem mądrò.
 – Jò widzã prawie, jak të jes mądrò. Òstatno jò téz zdrza na serial. Dërch wkòł òni w tim łażã pò szasym w tã i nazòd i rëczã jak bülòszce dërch jaczé przekleństwa.
 – Ooh, jò téz lubiã nen serial! Jò gò dërch òbzéróm i razã z nima tak chòdzã i rëczã.
 – A të wiész abò co w tim chòdzy?
 – Nié. To doch nie je wòzné. Wòzné że chòdzã i fest przeklinajã na kògòs tam.
 – Në tej jò cë pòwiém. Ale mie flot. Wënocha stãd. Jò cë dóm głupé seriale òbzerac z przekleństwama. Mie tu wëp...

Në wejle! I tak sã sprawã zatòtwiò z głëpcama!

Mateusz Klebba

Wiérztë

Nie òstawił jem pò sobie nic
òkróm nëch czile słowów
pò richtoscë wòrt niewiele wiący
niglë jò sóm

Jaczima dëtkama nót mdze płacëc
w mòdrëch dwiërzach
za lëft, chtëren zemkł jem jinyma

Nick nikòmù nie dówóm
bò za czim
òd waji chcã le përzniã placu
głãbòk w torfny pòsowie
na òdecknienié
òd słowów co damiã

Dówòsz

Dobro
nié le jedno mò miono
niezrozmióné

Temù, że nie rozmiëjã
robiã krziwdã
nòblëzszim

le jedno nie dówò mie pòkù
tak je czë
tak mùszi bëc

Sylwiô Napiątk-Amielańczik

Czëté słowò

Bùten cemno
 wieje nordowi wiater
 gòdnik mrozy zemiã
 zmieniwò gruńt w zmiarzlënë
 snieg letkawò skrzëwi
 W Pilëcach nikògùm na szasym.
 Lãkóm sã zëmna.
 W naji chëczë ceptò
 stojimë we dwòje
 jò, të, jeden òkòma drëdzégò
 cało przëlgłé do cała
 mòje biodra czëją twòje òbjimnienié
 twòja pësznò głowa spòcziwò na mòjim
 remieniu
 jesmë wespółëznã.
 Òbzérómë przez òkno
 przed najima sztërzema òczama
 wiòlgò, czòrnò dolëzna.
 Móm strach cemzë.
 Nie lëdóm smrocznégò swiata.
 Nie lëdóm chłodnawi jawernotë.
 Kòchóm mój bënowi swiat
 swiat fùl twòjjich łaszczëwëch słowów
 wiedno gòdòsz do mie z czëtòtã.
 Ne słowa płëną we krëwi jak mùzyka
 mieszkają w mòjim westrzòdkù
 cësna krziseń do serca
 ùsuwają zascëgté
 zrësziwają do zëcò

ùròbiają drëgã skórã.
 Czej ju ni mògã sã òbrëmic w głowie
 przëndzëwają grańce cała
 jidã w lëft i tańcëją
 kòrbiã wszëtczim ò twòjji czëtoscë
 wiodro tedë graje w òkrãg naju i dërgò
 dërgómë i më.
 Mój drodżi, twòja lubizna je cëdnò i lëdzkò
 rozwidni kòzdi nòrcëk cemnicë
 a jò całò wgłãbionò w ji rëmie
 ju nie bòjã sã cemzë.
 Gadòj do mie czëtò.
 Gadòj czëté słowa.
 Czëté słowa, czëté słowò
 Gadòj, gadòj...

Bë nie zabëc mòwë starków 2022

Hewò wëjimk lëteracczégò brzadu XXX Kònkùrsu Kaszëbsczi Gôdczi „Bë nie zabëc mòwë starków” miona Jana Drzëdzdżona, chtëren w 2022 rokù bël w Pòwiatowim Ceńtrum Warkówégò a Dërchnégò Sztòlceńiò w Pùckù.

Bël to slédny kònkùrs w fòrmùle, jakò warala òd jegò zòczątkù – recytatorzë mielë za zadanié zaprezeńtòwac wëjimk z kaszëbsczi lëteraturë a swój àutorsczi dokòz.

Òd 2023 rokù biòtczi na „Bë nie zabëc...” mdą kàsk jinaczi wëdzrzec. Przędny òrganizatór, Mùzeùm Pùcczi Zemi, w pòrozmiènim ze szkòlnyma, ùdbòł so zmienic fòrmùlã, mòze rzec ‘òpenfòrmùlã’ na miarã XXI wiekù. Mdze to kònkùrs, na jaczim dzecë a młòdzëzna mdą mòglë zaprezeńtòwac znajomòsc kaszëbszczégò jãzëka na rozmajité òrtë, np. recytëjąc tekst, swój abò lëteracczi, mdą mòglë zaspiewac abò pòkazac jakã scenkã, mdą téz mòglë wëkòrzëstac do te rozmajité rekwiżytë...

rd

Nikòdem Zinkel, SP Starzëno

I môł w kategòrie klas 4-6 SP a dobiwca nòdgradë m. J. Drzëdzdżona za nòlepszi tekst gwòsny

Cëdówny zwiërz

Jò miòł spik, cëdówny spik. Widzòł jò siebie w rajù, le nié taczim lëdzcim, le taczim dlò zwierzãtów. Bël jem jednym z nich, zdówò mie sã, że jaczim ptòchã, bò widzòł jò wszëtkò z górë. Miòł jò skrzydla i... dali pò pròwdze mògło bëc jész lepi, le mëma wlazła w jizbã i swòjim wrzeszczenim zbùdzëła mie do szkòli. Gwësno mëslita: cëz ten knòp mô w lepie so ùrojoné, że taczë glëpòtë pleszcze, le ze mnã jész tak lëchò nie je, chòc starszi mie rzeklë, że jem chòri, fest chòri na to, zebë w kùńcu miec swòje zwierzãtkò. Wiéta wa, kùli jem so naprosyl, namòdlil, nazmiszlòł, zebë dostac chòc ribczi ë nick!

Mëma i tatki są ùpiarti i kùńci! Ròz nawetka bëło ju blëskò. Tej jò prawie baro chcòł miec zòlwia, bò z charakteru je to zwiërz baro do mie pòdobny. Spòkójny, nie lëdò sã spieszëc, jidze przez zëcë mądrze a do cëlu. Jistno jak jò. Mëma równak nie chca zòlwia, bò òne za dlugò zëją i mia strach, że jò

skùńczã òsmënòsce lat i pùdã w swiat, a jima òstawiã zòlwia. Nè tim razã sã nie ùdalo. Le próbòwòł jò dali. Mòze chòc malińczi tòszk? Chùtkò jem zrozmiòł, że nie je to terò dobri czas. Mëma da mie wëbiërk:

– Jestkù je terò taczë drodzë, że mòzemë dódóm wzac psa, le fùtrowac mòzemë abò cebie, abò twòjégò nowégò drëcha! – tak mie rzekła, czëj prawie likòł jò miãso na pòlnié. Do dzysò nie jem gwësny, czë mëma robia so ze mie szpòrtë, czë równak gòda to mie na pòwòzno. Ni móm òdwòdži tegò sprawdzac – za baro lubiã miãso.

Tej rzeknijta, co jò móm zrobic? Jaczi zwiërz mdze dlò mie nòlepszi? Je taczë na zemi, co bë prawie malo jòd, a do te jész nie gùbil klatów i sedzòł cëchò, czëj tatki spi?

Zarò... wierã móm cos wëmészloné! Je taczë zwiërz, co mdze dlò mie nòlepszym drëchã, bò je, a czejbë gò nie bëło. Wiéta cëz to? Drãtewnik! Jo, wëdzrzi jak môli knëpelk, ni mô klatów, sedzy cëchò i co nòwòzniészé nie mdã mùszòł so z nim frisztëkã w tëch cãzczich czasach dzelëc!

drãtewnik – pòl. patyczak

Ōdj. K. Tĕchŏlskŏ

*Antŏni Bùbòlc, SP Starzĕno
I mŏl w kategŏrie klas 1-3 SP
Miesąc Darĕnkŏw*

Szkŏlnŏ niedŏwno nas sã pita, jaczi czãd rokù mĕ lubimĕ nŏbarzi. Wszĕtcĕ gŏdalĕ, że lĕpińc, zĕlnik, bŏ tej kwitnã bŏmĕ, kwiatĕ, spĕwujã ptŏszczy.

A jŏ mĕszlã, że nŏlepszym miesãcã w rokù je Miesąc Darĕnkŏw, to je gŏdnik, chtĕren mĕ terŏ mŏmĕ.

Zaczinŏ sã 6 gŏdnika, a pŏ prŏwdze piãtĕgŏ, bŏ tej wieczŏr przĕchŏdŏ Mikŏłŏj – swiãti ŏd darĕnkŏw. Trzeba tej bĕlno wĕblãkrowac bŏtĕ, ĕ pŏstawic na ŏkno, tej na nick nie liczcĕ, bŏ miast darĕnkù ŏstawi le blŏs zgnitã bùlwã abŏ sztĕczk wãgla. To mie sã zdarzĕło w tim rokù, temù jŏ ju wiedno mdã miŏl wĕblãkrowŏnĕ bŏtĕ.

A terŏ mŭszã bĕc baro pŏslĕszny w szkŏli ĕ doma, slĕchac starszich ĕ szkŏlny, tej chŏc Gwiŏzdŏr mie co przĕniease.

*Kacper Kŏwnatke, SP Warblĕniŏ
Wĕprzĕdniĕniĕ w kategŏrie klas 1-3 SP
Mŏja Warblĕniŏ*

Jak dobrze w Warblĕni je mie mŏm tu pŏla, lasĕ, lãczy a pŏd Lebczã dzĕwi brzŏd.

Sã tu krowĕ, kùrĕ, gãšĕ fùl je pùgŏw ĕ kaczãt

ale nŏwŏzniĕszĕ je, że kŏnia jidze pŏtkac tĕż. Kŏn to zwiĕrz wspaniali je barzi kŏchŏ niŏ czlowiek ce w pŏlu robŏtã zrobi na kùńc jesz chŏrobã wĕgŏni.

Jezlĕ chceta pŏznac piãknã wies, tej mŭszita do Warblĕni wlezc.

*Patrik Joksz, SP nr 2 we Wiŏldzi Wsĕ
3 mŏl w kategŏrie klas 4-6 SP
Mŏja wanoga do Piŏsznicĕ*

Latos naja szkŏlnŏ rzekla, że w lĕstopadnikù mĕ pŏjedzemĕ do Piŏsznicĕ. Nŏprzŏd na ùczbie ŏna baro wiele ŏ tim pŏwiŏdala. Dali mĕ zrobilĕ ŏbmĕslĕnk ti wanodzi. To bĕl ŏsmi smùtana, pŏgŏda bĕla baro sluneczno. Przed szkŏlã mĕ sã ùstawilĕ w pŏrach, a tej szlĕ do aùtobùsu. Pŏ przejechanim na plac, mĕ wzãlĕ ze sobã swiãtĕ ŏgnie i krutã kwiatŏw. Pŏzni przĕ Pŏmnikù Őfiarŏw Piŏsznicĕ ze znitŏw mĕ wszĕtcĕ zrobilĕ wiŏldzĕ serce i zaspĕwalĕ kaszĕbszczi i pŏlsczi himn. Pŏ tim jŏ ùzdrzŏl las i wiele grobŏw. Wastnŏ pŏdeszla do grobù numer jeden. W rãce trzima znit z napisã „Na wiedno w najich sercach”. Mie to nie dŏwalo pŏkù, jŏ pŏdszed do ni i sã spitŏl, chto to je? Őna tak sã przĕzdrzala i rzekla, że w tĕsãc dzewiãcset trzĕdzestim dzewiãtim rokù, 11 lĕstopadnika, tu ŏstŏl ji stark rozstrzĕlŏ-

Òdj. K. Tèchòlskò

ny. Pò wòjnie jegò pòchòwelë w Tëlowie. W mòjich òczach stanãlë lzë i tak so pòmëslòl, jak to mùszalo bëc straszné. Dali bëlë grobë pòmòrdowónëch dzecy i baro wiòlgò kaplëca, dze są òdpròwióne msze za zmarlëch, chtërny mielë taką mǎczeniǎ smierc. Czedë jò wrócył dodóm, miòł jem tãli do òpòwiòdaniégò mòjim starszim, jaż czas bëł robic wieczersǎ.

Magdalena Szmyt, SP Pòlczëno
2 mòł w kategòrie klas 4-6 SP
Przecǎzka

Òb lato mòja familiò przecygnǎ do Domòtowa, dze żil Jón Drzëdzón. Tam téż mieszkò mòj stark Róman, wiele cotków, wùjów è kùzynów.

Nòprzódkǎ starszi mùszelë wëremòntowac stòrë jizbë, a dopiérze pózni wpakòwalë nasze gratë z Pòlczëna we wiòldzé àuto, a przewiezilë tam na plachc. Wùjowie biòtkòwalë sǎ z méblama, a më dzecë nosëlë rozmajité kartónë. Przez ten cali niepòrzǎdk jò zgùbila rozładowónǎ kòmòrkǎ. Calò rodzëzna szuka razǎ ze mnǎ. Minǎł jeden tidzëń, drëdzi... i nic, jak kam w wòdǎ. Za jaczis czas bracyna, Kònròd, sprzǎtòł àuto i jǎ nalòz. Długò jò sǎ nie ceszëla, bò pò tim mlodsi bracyna Paùl bawil sǎ niǎ przë misce dlò scërza i telefon wpòd do wòdë. Jò mësłala, że jò gò zabijǎ. Długò jò rëcza. Mëma z tatká delë mie na raze jaczis stòri, bò nowi za wie-

le kòsztò. Stark mie rzek:

– W kòzdym nieszczescym mò sǎ kǎsk szczescégò.

Jò mësłǎ, że to wszëtkò nic. Nòwòzniészë, że calò familiò je razǎ.

Juliò Lietzàù, SP Pòlczëno
2 mòł w kategòrie klas 7-8 SP
Pòmòcné gwiónzde

Noc robi apartné niebò,
Na chtërnym swiëcǎcë plachce
Redosno parmieniejǎ,
To sǎ gwiónzde.
Na mòjich òczach
Wiele mògǎ pòradzëc.
Dlò malarza sǎ mùzǎ,
Dlò pòetë natchnienim,
Zblǎdzonémù w wiòldzim swiece
Drogǎ wskòzǎ.
Dlò mie sǎ stronǎ,
W jaczi ni ma plachce na jiscënczi,
Gdze dówóm wòlǎ zachëwkóm.
Zezwòlò mie zabëc
Ò codniowëch sprawach.

Kònkùrs „Bë nie zabëc mòwë starków” je realizowóny z dotacje Minystra Bënowëch Sprawów i Administracje

Jãdrzėj Chrząstek

Wiérztë

Jagers in de sneeuw

setczy lat temù
 gduńszi mieszczone szrëcowelë pò lodze
 hënë, w tamtim môlu dze më
 leno pôrânôsce lat temù
 cësnälësmë sã ze sónkama, tedë, w tëch czasach
 czedë lód biwół jesz grëbi
 (chòcò ë tak czëc bëto o ùtonionëch wiele wicy jak dzys)
 przed nama pò tëch groblach ë stawach biegalë lëdze
 wëmierzewelë so szlachë snieżónkama
 czejbë stanąc na nôwëższym kòpcu
 ë òbszerwòwac gònbã na dole
 dałobë sã lepi pòjąc Bòscha ë Breùgela
 tëch wszëtczich niderlandzczich malarzi
 pòwié chtos czedës
 mëśląc ò czims czësto jinszim
 wezmë na to – ò naszi młodoscë

Czësto cëchò

òddólómë sã òd se
 cëchòscą milczenim
 nié w bürzë ë nié w krzikù
 leno w tikaniu zégra
 na scanie
 zwistëch fòtografii
 milczenié
 zastëgnieniô czasów

w płaczu czësto cëchim
 w bólu promieniującym
 na jãzëk
 chtërnégò nie ùziwómë

Tomôsz Fópka

Bòlnicowé wespółminczi

lëterackô impresjô

Białka mie òstawiã w źdalni
Z kòfrã a sczerowanim
Wnetkã na rãce przëszła òpaska
– Kardiochirurgiô?
Pùdzeta ze mnã...

Pierszi dzëń jem pòznòł Damiana
Chòrzeje òd 15 lat
Jegò białka Marzena tu robi
Wié co, a jak
Pilëje..

Ni mògã jesc
Mierzą, wòżã
Wieczorã je kòronografiô
Bez żëlã do serca...

Na drëdzi dzëń Ùkrajinka Galina mie ògòla
Stojòł jem gòli na papiorze a òna gòla
Jesz jem pòtkòł Biòłorusëna, co asystowòł
przë òperacje a widzała mù sã mòja broda
I drëgã lëtrã grëcczégò alfabëtu – bo tak sã
zwòł nen przëdny dochtor òd rznieniô
Wiozã na łózkù, pòpòtnim
Film sã ùrwòł...

Òdeckł jem w pòòperacjowi jizbie zez sostrã
Grëtã, zëmna jak Królëwò Lodu
Òne za mało zaròbiajã – czuł jem to wiele razy
Leżã nadzi pòd ceptã kòderkã na kaszëbsczim
òddzëlu we wejrowsczi bòlnicë...

Ûczã sã zëc na nowò
Òddëchac – brac nosã, wëpùszczac gãbã
jesc, leżec na plecach
Remiona bòlã, jakbëm niòsł mònstrancjã
w procesji Bòżégò Cała...
Chòdzã wkòł leżącëch

Pò lewi lezi bas, co mù córczi dałë za słabé
òkulòrë
Po prawi białka, co ùcëkò dochtoróm źdajãc
na swój rozrusznik serca
Proszã ò basën, chcã eeszku
Mùrmòcã
Klnącë a mòdlącë sã naròz...

Jem òbrośli rórkama:
W nosu, w szëji, w pënce – cygnã niemiòser-
no
Palecznik na lewim pòlcu wskazëjącym
Sztërë elektrodë przesusóné do piersowi klòt-
czi
A jesz to cos do mierzeniô cësnieniô na pra-
wim remieniu – mòcné jak chwëcenié na
gòrãcym ùczinkù
Tu ni ma placu na sromòtã
Tu ni ma RODO...

Brële a mòbilka.
I swiat zaczął wëzdrzec
Za czim
Mejle, smsë
Telefón do Białczi...

– Panie doktorze, jak ze mnã jest?
– Wszystko w porzãdku
– Miał zapaść – tak przez telefón rzeklë mòji
Białce
Przë próbie wstaniô z łózka serce zabùg-
rowało. – Migotanie przëdionków – jeszce pan
tu poleży...

Trzecégò dnia przëszła Agniészka
Dała wòdã w bùdelkach z dzòbkã
Bùten spòdł snieg
Chcòłbëm sã ùmëc

Chcôfbëm wstac
 Jesz ni mògã....
 Czìkrëjà w aparaté
 Pitają, czë wszëtkò je dobrze
 Jo, w pòrzãdkù. Cëż móm rzec...

Leżã jak torta
 Pòdcygóm sã na sedzãczkã linowã dròpùszkã
 Copiã sã na pòłrzëtkach
 Mòstk sã mùszì zrosc
 Wcyg szëmi aparatura, jak jakò strëga
 Chrapì białka òd rozrusznika...

Cos zapikało
 Coś się stało?
 – Pompa się skończyła... Oj, nie leży na boku,
 bo się krzywo zrośnie!
 Wszëtkò pòmału
 Czwiòrtégò dnia ùdało sã na wpół zëwnąc...

Nie lëdóm jaja na cwiardo bez solë
 Jem ju w swòji salë
 Z Damianã
 Pijã sok, co mù białka przëniosła
 Ni móm ju cewnika
 I róczi w szëji
 Mògã sã sóm ùmëc, załatwic
 Całë pól Człowieka wicy...

Sostra młodò mówi do mie w trzeci òsobie:
 zrobi, wstanie, sã legnie
 Z drëgã rozmówiò przë mie, ò mie
 Jakbë ni mògła mówic prosto
 Niechãtno òdpòwiòdają, na co dają mie
 pële...

Cëczer, ceptosc,
 Cësnienië, krew
 Saturacjò
 Te czerwioné to je pòtas
 Rentgen
 Pòmión serca
 Są. W normie...

– Pan kupi kamizelkë na rzepy
 Trzë miesãdze je nót nosëc, cobë sã klòtka zro-
 sła
 Leno 90 zł, wnetkã nowikszi zort...

Czekómë z Henrikã z Grzëbòwa w żdalni na ba-
 danië
 Jego sënowie próbòwelë jachac niorobionã
 Kaszëbskã Trasã
 Òstałë faldzi pòdzãtë
 I móm nowi adres bëlny pizzerie w Kòscërznie...

– Wypuścimy Pana w srodë
 Može Pan zażywać tabakë i jeżdżic samochodem
 I rehabilitacjã. Opiekë też pan dostanie
 Trzë razë jem dzãkòwòł doktorowi, co mie
 przëżògòwòł...

Lubiã òb noc jic do kąpnicë
 Pòsedzec, pòmëslec
 Na cëchò bòlnica je wnetkã jak gòscyńc
 Mògã àudiobùka pòslëchac -
 Frónczewsczi czëtò Harrégò Pòttera
 Jidze téz łózkò elektriczno dwigac, dawac
 w górã, dól, nodzi, głowã,
 Resztã tëli nadszlëdrëje
 – Chce pan coś przeciwbòlowego? Na sen?

Zwòni Zygmunt, przëdnik chùru
 W Bòrach fejno wësza wanoga
 Chùr je rôd
 Wrócã pò nowim roku
 Piszã dlò nich nowé rzeczë...

Na frisztëk dało gòtòwóné jabkò
 Kawã z mlékã
 Chrupczy we fòliowim miészòczkù
 Cos biòłégò w misce
 A dwa sëté sztëczy
 Kònsërwòwi szinczi
 Do tegò chlëb z masłã, co szmakò
 Czichnął jem
 A jenuszkù, ale to zabòlało...

Z Damianã wëjachelë do izolatczy
 Jem mù zaniósł sztuk kòkòsowégò kùcha
 Òn lubi kòkòsowé
 Je spragli towarzëstwa
 Òtmikają gò wnetka jesz róż...

Wieczorã przësza Agniészka z Anuszą
 Przeniósłë skòpicą tegò,
 Co tuwò ni ma
 Na mundialu w Katarze japóńsci kibicowie
 sprzątają smięcë
 Zwònił Synk...

W nocë serce zabùgrowało jak
 Złi człowiek do dwiérzi dziecny jizbë
 I zòs mierzą cësnienié
 A elektrodë szczypią mie w piers
 I pële farwné pòtékac
 Kropiówką pòmału
 Spłiwò bezpiek...

Leżã sóm
 Z mòją kòmùdą
 Pijã sok z jabka, krëszczy a ãgristu
 Pasowny na mészlenié
 Zwòni Tescowò...

– Poznaje mnie Pan? Zesuwò larwã
 Jo, spiéwa czejs w mòjim chùrze
 Tesc z nią przëszedł ze Strzebielëna
 Mò dwòje mółëch dzecy
 – Słyszałem, że Pan jest, wpadłam odwiedzić
 Po całi bòlnicë są spiéwòcë
 I Kaszëbi
 Jak białka, co nóca „Marina, Marina” przë
 mëcym kąpicë...

Sostra Danka scygò slédny wenflón
 Sostra Halina òdprowòdzò ùsmiéchã
 Dochtór Krësztof wëpisòł wszëtczë kwitë,
 szcerowania, zwòlnienié
 Przeniósłë slédné pòłnié przed wëpisanim
 Jémë z Damianã w mòtzenim tomatową
 a piekłą rëbã...

Lëstopadnikòwi snieg
 Sromòtno wmiokòł w las,
 Czej jem sã wëpòrajił z kwitama
 Z Białką, szwagrã
 A bòlnicową bòrdą...

Pò dzesãc dniach
 W domòcëch wërach
 Wëlazło chërzëskò
 W dwùch przemikłëch kòszlach nocą
 Wrócëta chãc do zëcò
 Leno to bådze czësto jiné zëcé
 Jadã na rehabilitacjã krótkò ruszci greńcë...

*Wejrowò – Chwaszczëno,
 16-28 smùtana 2022 roku*

Dark Majkòwsczi

Nazôd w kaszëbsczi Arkadie

Wëdôwizna Region rëchtëje do drëkù pòsobny roman Stanisława Janczi. Ju wnetka mdzemë mòglë przeczëtac jegò kaszëbskòjãzëkòwi dokôz *Bënë bëten*. Akcjô pòwiescë dzeje sã na przełómanim szeszcze-sãtëch i sémédzesãtëch lat XX w., to je wne-czas, czej àutór (ùrodzony w 1956 rokù) prze-żiwôł swòje dzečné lata w Lëpùszu i òkòlim. W ksążce je widzec i czëc pòmión jegò žëcowëch doswiôdczeniów i sóm Janka pòdczorchiwô, że wiele je w ti pòwiescë àùtiobiograficznëch mòtiwów. Przédny he-roja Ceszka Drgas je sënë szewca i mieszko w Dibòwie. Mòdłã dlô ti mòlëznë je prawie Lëpùsz, a westrzód pòstacjów tacy sã wie-le pòznónëch przez àùtora lëdzy. Jak gòdô Janka: „Sã w ti proze òdniesenia do žëcô lokalnégò Kòscoła, a òsoblëwie mòlowégò probòszcza Zbigòrza Bòbka-Lëpińsczégò, dlô chtërny mòdłã je wielelatny lëpùsczi probòszcz Zygmunt Jutrzenka-Trzebiatowsczi”. Chcemë dodac, że nen ksądz pòjòwiô sã téz w rëchlészich dokazach Janczi, np. w pòlskòjãzëkòwym Piëkniewie i we wiër-ze namieniony Trzebiatowsczémù, bãdãcy pòdzãkòwanim za pòstawienié sztaturë sw. Michała na smãtòrzu kòl kòscoła:

„Swiãti Michôł stanął
z dobëcym na kamieniach
malinczégò plachcu zemi
w lëpùsczi parafii”

W romanie pòjòwiô sã téz Héta Rąklowô, za jakã krëje sã Jadwiga Chrzanowô, dównò czerownicza szkòłë w Lëpùszu. Je òna wò-żnô dlô ùtwòrstwa Janczi, bò to prawie òna rozlubiła gò w *Panu Tadeùszu* Adama Micke-

wicza i – jak pòdczorchiwô àutór *Bënë bëten* – nie przedolmacziłbë wierã pòlszczi epòpeje na kaszëbsczi jãzëk, jakbë nie pòtkòł na žëcò-wi stegnie Chrzanowi.

Òkróm Dibòwa – Lëpùsza téz jiné wiosczi i miasta jidze letkò dopasowac do pròw-dzëwie jistniejącëch na Kaszëbach. Je tak chòcle z Wëtowã – Bëtowã, ò jaczim je napi-sóné m.jin. w taczim dzélëkù:

„Czej më w Wëtowie wësedlë, tej më kòl banofù ùzdrzelë stolëmny żelazny mòst, a jak më szlë przez miasto, tej mëma gòdała:
– Tuwò pò wòjnje bëta wiòlgò rëjna, bùdinczi bëtë rozwaloné.

Jô ni mògł tegò so ùmëslëc, bò bùdinczi stojałë całë. Nòbarzi mie sã widzòł wiòldzi zómk, chtëren stojòł na górce.

– Przed statatama w nim mieszkelë Krzëżòce, co nosëlë biôtë mañtlë z czòrnyma krziżama – tlómaczëła mëma”.

Bënë bëten òpisywô szczestlëwé, chòc dosc biédné dzectwò Ceszka, jegò relacje ze star-szima, drëchama ze szkòtë i szkòlnyma. Nie felëje téz wëjimków tikającëch sã kaszëbiznë – wspòminóny je chòcle kòscércszi szkòlny Bernat, chtëren pisòł pò kaszëbskù do cząd-nika „*Bënë ë bëten*”, za co pòlszcë sanacjowé wëszëznë dałë mù sztròfã i wënëkałë z Kaszëb. Heroja dokazu gòdô pò kaszëbskù i mò jiwer z pòlaszëznã, òsoblëwie w przedszkòlu. Tuvò téz mòzemë widzec àùtiobiograficzny mòtiw, bò Janka òpòwiôdòł ò szlachòwnëch przedszkòlowëch tòklach we wëdowiedzë z Macejã Tamkùnã Droga z rodnégò gniòz-da: „I më jakò dzece gòdelë jistną pòlaszëznã przemikłã kaszëbsczima słowama i tak samò gramaticznã kònsztrukcjã, na przikłòd ja był, ja pojechał. Jô pamiãtóm, że dopiërze w do-

zdrzeniałm wiekù jô òdkrił, że słowa ugar-
dlić, to je ùdészëc, w całoscë ni ma w sło-
warzu pòlsczégò jãzëka. Mòji bracynowie do
dzysò gòdajã takã pòlaszëznã”.

Jak w kòzdim romanie Stanisława Janczi,
tëż w *Bënë bùten* wòzné je dozdrzeniwanie
heroji dokazu. Nie je òno patologicznë jak
w przëtrófkù Mòrcëna Kluczi z *Łiskawicë*,
bò knòp mò wkòł se kòchajãcëch starszich
i wiele zëcznëch lëdzy, a Dibòwò je pòkòzónë

wnet jak kaszëbskò szczestlëwò Arkadiò.

Krótkò pòdrechòwùjącë, mòzëmë rzeknãc,
że pòwiesc to lëteracczi òpisënk dozdrzeni-
waniò w warënkach kòmùnisticzny Pòlsczi,
na jaczë nakłòdajã sã jiwрэ znanòwnë dlò
kaszëbsczi jawernotë.

Czëtińcóm „Stegnë” bédëjemë krót-
czi wëjimk, òd jaczégò zacinò sã ksążkã
i zachãcywómë do lekturë całoscë.

Jô so ni mògã wdarzëc, czedë jô ze swiãdã
zaczãł mészlëc ò se i swiece. Mòzë to bëło
tej, czëj jô szedł z mëmã do kùrsòtczi Tru-
dë, bò mie chwòcëfa mòcno dësznica. To
wëzdrzało tak, jakbë lëft béł za rzòdczi i jô
dichòł jak rëba wëcygniãtò z wòdë. Më szlë
i szlë, a mëma co jaczis czas pòwtòrzała:

– Jesz përnã.

A përnã dérało jak wiecznosc. I w kùncu
më weszlë w chëcz, gdzie mieszkëlë wikari
i òrganista, a do kùrsòtczi trzeba bëło jesz
jic pò trapach na górã. Mëma mie trzi-
mała za rãczkã, a jô co sztërk wchòdòł na
pòsobny stãpiëń. Kąsk jô stojòł i znova jô
wchòdòł, a z kòzdim krokã mie piszczãło
w piersach coròz barzi. W kùncu mëma sã
nade mna ùzòlëła i wzãła mie hopka.

– Ters tobie sã jaz òczë smiejã – òna rzekła.

Kòł Trudë wòniało sëszonyma zelama
i lékarstwama jak w aptéce.

– Knòpkù, to bãdze coròz lepi – òna mie
pòcészãła, a grzebała w jaczichs zela-
stwach, jaz naròz dwignãłã przed swòjã
głowã wstrzik, a mëma mie lëtkò scygnãła
bùksë i bùkszi. Jô mòcno skrzëwił gãbã, bò
mie sã chcało rëczëc.

– Ceszku, ni mùszisz.

Chòc to mie baro zabòlało, jô nawetka nie
stãknãł i ani jedna łza mie nie pòlecała
pò skarni. To mëmë „ni mùszisz” bëło jak
zaklãcë. I nen zarzek dzejòł na mie kòzdgò
dnia przez całi tidzëń, czëj jô dostòwòł
wstrzik.

Kùrsòtka Truda dała mëmie dlò mie
w mòłim wekù szmòłt òd psa, chtërnym
mëma mie wiedno na noc smarowała
piersë. Znova tatãk pòkrojìł na sztëczci
cëbùla i zasëpòł cëkrã. Jak sã pòtemù nad
tã cëbùlã pòjawił cyrop, tej tatãk tész mie gò
dòwòł na łëszeczce przed spanim.

Czëj jô czasama òdeckniwòł ze spikù,
a płakòł, tej mëma mie brała hopka
a òpròwòdzała pò jizbie. Szła ze mnã pòd
wiòldzi òbròz, na jaczim Aniół Stròz prze-
prowòdzòł jaczégòs knòpa przez dzura-
wi mòst. Pòtemù klëkła ze mnã na łòzku,
nad chtërnym na scanie wisòł òbròz
chłopa w dłudzich włosach i z wiòldzim
czerwònym sercã na wiérzkù.

– To je serce Pana Jezësa – mëma rzekła –
chtëren cerpiòł za nasze grëchë.

Pòtemù òna szła na jinã stronã jizbë i mie
pòkòzywała czòrno-biòłi òdjimk, a na nim
białkã z jasnã twarzã, sedzãcã na stòłku ze
skrzizowònyma nogama, a bótë òna miała
do pòł jikra i z wiele dzurkama ze sznërow-
kama:

– A to je twòja pierszò starka łutka, òna
ùmarła jak miała dwadzesce dzewiãc lat.

Na kùnc mëma pòdeszła ze mnã do
wiòldzégò zëgra ze złotim biegasã. Òna mie
përnã dwignãła, a mòje ùchò przëcësnãła
do tegò zëgra, jô tej czuł:

– Tik tak, tik tak...

I to mie baro ùspòkòjiło.

Aleksandra Majkòwskô

Pòwiôstczi ò kùńszce

Dzél 3. Arnold Böcklin i jegò Òstrów ùmarłëch

Cepli toskańszci wioter i rozwidniającé farwë słuńce lékarzëłë wiele smùtków Arnolda Böcklina. Czej szpacérowôł florenczczima szaséjama, pò jaczich chòdzëłë czedës taczi méstrowie jak Domenico Ghirlandaio, Michôł Aniôł abò Raffaello Santi, Böcklin rojił ò słowie wiôldzégò malarza. Równak smierc pòsobnégò jegò dzecka òdebrała mù mòc do robòtë. Corôz czãscy, czedë wchòdôł do warkòwnie, miast sã czerowac do sztëlôżów stojącëch pòd scaną, stòwôł przed òtemklim òknã zestëdłi w beżrësnoce. Stojôł jak sztatura i zdrôł na grobnice rosnące nad kamama ògrodzeniô smãtôrza zwónégò angelszczim na Piazzale Donatello. Na tim prawie smãtôrzu pòchòwôł czilemiesãczną córeczkã. Czej ji ùrodzenie zapòwiôdało na nowò wëfùlowanié žëcym dodomù, nie mësłôł ju ò zaòstałëch dziecnych grobach, jaczé òstawił w Mnichòwie i Bazyleji. Przejachanié do Italii miało dac jegò familie nòdzejã na szczescé i dostónk. Tuwò chcôł wëchòwac swòje dziecë i twòrzëc méstersczé dokazë. Antycznô architektura, renesansowé wille, bëlné florenczczé žłobinë Ghibertégò i Donatella a do te malarstwò arcyméstrów, jaczé zdobiło kapłëce wnet w kòzdi swiãtanicë, miałë pòdskacac Arnolda Böcklina do robòtë. Timczasã to wszãdzebëtny smùtk i żól przemikałë jegò serce. Na szczescé miôł kòl se Angellã Pascucci, białkã i mòdelkã. Razã z nim òplakiwa smierc nié leno nômlòdszi córczi, ale téz sémë jich pòspólnëch dziecy, jaczé òdeszłë wiele lat rëchli. Wiedzała, że ni mòże pòzwòlëc chłopù zamknãc sã w kòmùdze. Przechòdzëła regùlarno do jegò

warkòwnie i zachãcywała abò sztrôfowała Arnolda:

– Dłòcze nie malëjesz? Doch ždajã na ce zlecenia! Mùszimë z czegòs žëc. Mómë jesz piãc dziecy, ò chtërne mùszisz miec starã. Jak nie mdzesz robił, to kùńc kùńców wszëtcë ùmrzemë z głodu – wrzeszczała.

– Za sztót, wnetka, ju wintro – òdpòwiôdôł Arnold, chtëren wiedzôł, że mùszë wrócëc do robòtë, ale nie bëło to tak letczë jak mësłała Angella.

Planowôł, że namalëje cos prostégò i bezmëslnégò – jaczé centaure, nimfë abò pòsobnégò Pana tacącégò sã w strzënach. Równak, czej pòwstòwałë pierszé céchunczi, òdriwôł zdrok òd pãzla i zdrôł zòs na smãtòrz, na swòjã malinkã córeczkã.

– Lezi tam w cuszë, zakòpónô na tim òstrowie grobów, westrzód wësoczich cypriów. Ji dodóm je tak blëskò, a równoczasno tak dalek, za grańcama swiatów – rozmësziłiwôł.

Mijałë niedzele, a Arnold wcyg cerpiôł. Ùdało mù sã namalowac czile mitologicznëch scenów. Nawetka nalôzł na nie kùpców. Te témë wcyg bëłë módnë westrzód florentczików i przebiwającëch w miesce Anielczików i Szwajcarów. Familiô Böcklina ni miała ju jiwrów z dëtkama. Sygło nawetka na wëjòzd do Neapòlu. Pòjachelë tam w 1979 rokù. Zamieszkelë na òstrowie Ischia. Ten słuńcowi, zelony plac i nadmòrszczi klimat miałë dobri cësk na artistã. Smùcëna pòmalë mijała. Tuwò malòrz nalôzł téz pòdskacënk do nowégò dokazu. Czej pòdzywiôł òstrów, a òsoblëwie grzëpã, na jaczi sto-

Òbròz *Òstrov ùmarťěch* Arnold Böcklin namalowòt w 1880 r. (dzysdnia dokòz je w Mùzeùm Kùńsztu w Bazyleji). Z pòzdratkù na drãgã financowã stojznã i wiòldzã zainteresowaniã ùsòdzkã, artista stwòrził jész czile jegò wersjów. Wersjò nr II pòwstała ju w 1880 r. (Metropolitan Museum of Art, New York). *Òstrov ùmarťěch nr III* Böcklin namalowòt w 1883 r. (Alte Nationalgalerie w Berlinie). W tim samym roku pòwstała wersjò nr IV, jakò òstała znikwionò òb czas II swiatowì wòjně. Slédnò – piãtò wersjò – pòwstała w 1886 r. Mòžemë jã pòdzěwiac w Mùzeùm Piãkněch Kùńsztów w Lipskù.

ji Aragòńszci Zómek, mészama wrócòt do florenczczégò smãtòrza, to je „òstrowa grobów” òbkrãżonégò kamianym mùrã. Przedstòwiòt so, jak jedze sòm na bezlédny òstrow bòtã. Nie naléze tam zewégò człowika. Je to mòl blòs dlò ùmarťěch, na jich wieczny òpòczink.

Czej wrócył do Florencji, miòt mòc i chãc do twòrzeniò. Namalowòt tedë swój *Òstrov ùmarťěch*, tak, jak so gò przedstòwiòt – kamisti plac westrzód nieòbjimniãti zdrokã cemny wòdë, jakò zmòcniwò pòczëcë cuszë, wrazeniã sòmnotë i krëjamnotë. W centrum òstrowa sã wësoczcë cyprisë, jaczë towarzã ùmarłim téz na Angelszczim Smãtòrzu we Florencje.

Do òstrowa pòdjézdzò bòt. Jeden z pasażerów pòchilony paczënjë. Drëgò pòstacjò,

òblokòt w biòtë ruchna, stoi przed biòtã trëmã. Je to sòm Charon z grecczi mitologie, chtëren prawie wieze dësã przez rzekã Stiks do Hadesu. Nicht zëwi ni mògł wlezc na jegò bòt. Òn sòm trzimòt czer, a wiosłowała dësza. Na òbrazu Böcklina chłopskò pòstacjò w szarëch ruchnach to ùmarłi, jaczégò zark wieze Charon na òstrow fùl grobów.

Ten dokòz artista namalowòt na zleceniã, ale òtrzimòt gò sobie. Ni mògł sã rozestac ze swòjim ùsòdzkã. Òdwiedzajãcy jegò warkòwniã gòsce i kùpcë téz chcelë miec swòjã wersjã òbrazu, tej Böcklin ùsadył sztëre pòstãpnë *Òstrowë*.

W slédnëch latach swòjégò zëcò zamieszkòt w Fiesole krótkò Florencje, dze òstro robił. Dozdòt sã téz wiòldzégò ùwòzaniò, ò jaczim òd dówna rojił.

Arnold Böcklin (1827-1901) bët szwajcarsczim malarzã, złobiarzã, grafikã. Je przedstòwãcã symbòlizmù w kùńszce. Twòrził m.jin. w swòjim familiowim miesce – Zurichù, pózni przecygnãł do Italie. Mieszkòt i robił we Florencje, a pózni w Fiesole.

